

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**
(підпис)

“ ___ ” грудня 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

_____ **Наталія ШВЕЦЬ**
(підпис)

“ ___ ” грудня 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему **Фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку**

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

Кандидат педагогічних наук, доцент _____
(підпис)

Лідія АВРАМЧУК

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Доктор економічних наук, професор _____
(підпис)

Наталія ШВЕЦЬ

Виконав

_____ **Ілля СКИБА**
(підпис)

КИЇВ – 2025

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

Д.е.н., професор _____ Наталія ШВЕЦЬ
(підпис)

“ _____ ” _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ
Скибі Іллі Володимировичу

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи Фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку

затверджена наказом від “16” жовтня 2024 р. № 1854 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 10.12.2025 р.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: статистичні дані економічного розвитку України, зокрема сталого розвитку; нормативна та правова база.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи фінансового забезпечення сталого розвитку.
2. Аналіз фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні.
3. Напрями удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку.

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

Дата видачі завдання “ _____ ” _____ 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Наталія ШВЕЦЬ
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Ілля СКИБА

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретичні основи фінансового забезпечення сталого розвитку	7
1.1. Сутність і структура сталого розвитку: економічний, екологічний та соціальний аспекти	7
1.2. Роль фінансових ресурсів у забезпеченні економічної складової сталого розвитку	22
1.3. Міжнародні підходи до фінансування сталого розвитку: досвід ЄС, ООН, Світового банку	30
Висновок до 1-го розділу	34
Розділ 2. Аналіз фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні	36
2.1. Державна політика та бюджетне фінансування у сфері сталого розвитку в Україні	36
2.2. Оцінка ефективності фінансових інструментів сучасного сталого розвитку України	45
Висновок до 2-го розділу	51
Розділ 3. Напрями удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку	54
3.1. Підвищення ефективності використання державних капітальних видатків та запозичень від міжнародних фінансових організацій	54
3.2. Шляхи удосконалення механізмів залучення приватного бізнесу до досягнення Цілей сталого розвитку	61
Висновок до 3-го розділу	68
Висновки	71
Список літератури	74

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та загострення екологічних викликів концепція сталого розвитку постає як провідна парадигма, що визначає напрями державної політики, бізнес-стратегій та міжнародного співробітництва. Термін «сталий розвиток» уперше був офіційно закріплений у доповіді Комісії Брундтланд (1987), де його визначено як «розвиток, що задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби». Зміст цієї концепції ґрунтується на інтеграції трьох взаємопов'язаних складових — економічної, екологічної та соціальної.

Сталий розвиток розглядається як ключовий чинник суспільного поступу, що забезпечує баланс між поточними потребами та перспективами майбутніх поколінь. Він формує нову модель осмислення та управління антропогенним впливом на довкілля, здатну генерувати довготривалі позитивні результати для людини та суспільства загалом. Теоретичні дискусії навколо концепції сталого розвитку засвідчують складність вибору оптимальних стратегій його реалізації. Водночас три базові стовпи — соціальний, економічний та екологічний — мають розглядатися у взаємозв'язку, що забезпечує ефективне планування майбутнього на основі міждисциплінарної співпраці.

Основна проблематика дослідження полягає у визначенні та практичному впровадженні концепції сталого розвитку, що передбачає гармонізацію соціальних, економічних та екологічних аспектів задля досягнення високої якості життя нинішніх і прийдешніх поколінь. Попри значні міжнародні зусилля, зокрема ухвалення Цілей сталого розвитку ООН, багато країн стикаються з труднощами їх реалізації через фінансові, політичні та соціальні бар'єри. В Україні, хоча й здійснюються кроки щодо адаптації Цілей сталого розвитку до національних умов, ефективність їх імплементації залишається обмеженою. Серед ключових викликів — недостатнє фінансування, розбіжності між національною політикою та глобальними цілями, низька якість статистичних даних для моніторингу та недостатня інклюзивність процесу. Додатковими перешкодами є суперечливість законодавчих ініціатив та невизначеність у

використанні термінології, що ускладнює досягнення поставлених завдань.

Розв'язання зазначених проблем потребує комплексного підходу, який враховує міжнародний досвід, стимулює інституційні трансформації, забезпечує фінансову підтримку та формує політичну волю для довгострокового розвитку. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблематика сталого розвитку широко висвітлюється у працях вітчизняних дослідників, зокрема Бурика З.М., Лелеченка А.П., Мельника Л.Г., Непийводи В.П. та інших. Проте не всі роботи комплексно розкривають особливості фінансового забезпечення сталого розвитку, а питання цілей і завдань залишаються недостатньо дослідженими. Відтак **метою роботи** є окреслення теоретичних засад визначення поняття «сталий розвиток», аналіз фінансового забезпечення досягнення цілей сталого розвитку, формування практичних рекомендацій щодо накопичення та розподілу фінансових ресурсів для досягнення сталого розвитку в Україні.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку наступних **завдань** представленої кваліфікаційної магістерської роботи:

- визначити теоретичні основи фінансового забезпечення сталого розвитку;
- проаналізувати аналітичні дані фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні;
- обґрунтувати напрями удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку нашої держави у сучасних умовах.

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел.

Розділ 1. Теоретичні основи фінансового забезпечення сталого розвитку

1.1. Сутність і структура сталого розвитку: економічний, екологічний та соціальний аспекти

Сталий розвиток трактується як цілеспрямований процес узгодження соціальних, економічних та екологічних чинників, орієнтований на раціональне використання, охорону та поступове відновлення природних ресурсів, що забезпечує умови для підвищення якості життя населення. Концепція сталого розвитку сформувалася внаслідок інтеграції трьох ключових підсистем — економічної, соціальної та екологічної, — та ґрунтується на їх збалансованому функціонуванні, реалізованому через практичні заходи.

У сучасному значенні поняття «сталий розвиток» було вперше окреслено прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брундланд у 1987 р. у звіті Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «*Наше спільне майбутнє*». У документі сталий розвиток визначався як процес, що задовольняє потреби нинішнього покоління без загрози можливості майбутніх поколінь реалізувати власні потреби. Цей розвиток розглядається не як статичний стан гармонії, а як динамічний процес, у межах якого використання ресурсів, напрями інвестицій, технологічні орієнтири та інституційні трансформації узгоджуються з актуальними та перспективними суспільними потребами. Відповідно до позиції ООН, розвиток означає не лише кількісне зростання, а передусім якісне вдосконалення.

На Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.) було підтверджено, що сталий розвиток — це розвиток суспільства, який відповідає потребам сучасності, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь.

У вересні 2000 р. на Саміті Тисячоліття ООН лідери 189 держав ухвалили Декларацію Тисячоліття, взявши на себе зобов'язання сприяти глобальній безпеці, добробуту та справедливості. У документі було визначено вісім

ключових цілей, відомих як Цілі розвитку тисячоліття, які у 2001 р. набули конкретного змісту у вигляді 8 напрямів, 21 завдання та 60 індикаторів. Вони охоплювали соціальний прогрес, зокрема подолання бідності та голоду, розширення доступу до освіти й утвердження гендерної рівності.

Три цілі були спрямовані на охорону здоров'я: зниження дитячої смертності, покращення здоров'я матерів та боротьбу з ВІЛ/СНІДом, малярією й іншими хворобами. Унаслідок цих ініціатив обсяг міжнародної допомоги у сфері охорони здоров'я зріс утричі — з 12 млрд дол. США у 2001 р. до 36 млрд дол. США у 2013 р. Це сприяло створенню нових інституційних механізмів, зокрема Альянсу Гаві та Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією.

Паризька декларація про ефективність допомоги (2005 р.) закріпила принципи національної відповідальності, узгодженості та взаємної підзвітності, акцентуючи увагу на вимірюваних результатах, де прогрес оцінювався за покращенням стану здоров'я, а не лише за обсягом фінансування.

Цілі розвитку тисячоліття забезпечили значні глобальні досягнення, хоча їх реалізація була нерівномірною між країнами. Серед ключових успіхів — скорочення удвічі частки населення, що перебувало у стані крайньої бідності, та розширення доступу до чистої питної води. Водночас окремі завдання, як-от забезпечення загальної початкової освіти чи доступу до репродуктивного здоров'я, залишилися частково невиконаними. Проте було досягнуто істотного прогресу у зниженні дитячої та материнської смертності та розширенні лікування ВІЛ/СНІДу, тоді як сфера санітарії продовжувала відставати.

У вересні 2015 р. усі 193 держави-члени ООН ухвалили новий план дій, спрямований на формування більш справедливого та безпечного майбутнього. Протягом наступних 15 років зусилля було зосереджено на ліквідації крайньої бідності, зменшенні нерівності, забезпеченні соціальної справедливості та охороні довкілля. Основу цього плану становлять 17 Цілей сталого розвитку, що визначають універсальну траєкторію розвитку для всіх країн світу. У тексті проголошено: *«Ми твердо налаштовані звільнити людство від бідності та*

забезпечити захист нашої планети» [3]. Цілі сталого розвитку, затверджені 25 вересня 2015 р., замінили Цілі розвитку тисячоліття.

Цілі сталого розвитку, відомі також як Глобальні цілі, становлять універсальний заклик до консолідованих дій, спрямованих на ліквідацію бідності, охорону довкілля та забезпечення умов для миру й процвітання. Продовжуючи досягнення Цілей розвитку тисячоліття, вони розширюють спектр пріоритетів, охоплюючи нові глобальні виклики, серед яких зміна клімату, економічна нерівність, інноваційний розвиток, стале виробництво та споживання, а також утвердження миру й справедливості. Важливою характеристикою є їх взаємозалежність: прогрес у реалізації однієї цілі можливий лише за умови досягнення результатів у суміжних сферах.

Офіційне закріплення Цілей відбулося у документі Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». До переліку входять 17 цілей, серед яких:

Ціль 1 — ліквідація бідності;

Ціль 2 — подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки та розвиток сталого сільського господарства;

Ціль 3 — забезпечення здорового способу життя та добробуту для всіх вікових груп;

Ціль 4 — гарантування якісної освіти та навчання упродовж життя;

Ціль 5 — досягнення гендерної рівності та розширення прав жінок і дівчат;

Ціль 6 — доступність водних ресурсів і санітарії;

Ціль 7 — доступ до сучасних і стійких джерел енергії;

Ціль 8 — забезпечення сталого економічного зростання та продуктивної зайнятості;

Ціль 9 — розвиток інфраструктури, індустріалізації та інновацій;

Ціль 10 — зменшення нерівності всередині країн і між ними;

Ціль 11 — формування стійких, безпечних та інклюзивних міст;

Ціль 12 — утвердження сталих моделей виробництва і споживання;

Ціль 13 — протидія зміні клімату;

Ціль 14 — охорона океанів і морських ресурсів;

Ціль 15 — збереження екосистем суші та біорізноманіття;

Ціль 16 — сприяння миру, справедливості та ефективним інституціям;

Ціль 17 — активізація глобального партнерства для сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку формують інтегрований підхід, що поєднує соціальні, економічні та екологічні виміри розвитку, підкреслюючи необхідність збереження планети як передумови подальшого прогресу. Загалом вони охоплюють 17 цілей та 169 завдань. Серед них лише одна — Ціль 3 — безпосередньо стосується охорони здоров'я. Вона включає 13 завдань, що охоплюють питання материнського та дитячого здоров'я, боротьби з інфекційними й неінфекційними захворюваннями, профілактики тютюнопаління, забезпечення психічного здоров'я, підвищення безпеки дорожнього руху та зменшення рівня забруднення. Додатково передбачено заходи щодо універсального доступу до медичних послуг, розвитку фінансування систем охорони здоров'я та зміцнення кадрового потенціалу.

Реалізація Цілей сталого розвитку передбачає прозорість та інклюзивність процесів, хоча їх виконання має добровільний характер. Для моніторингу прогресу заплановано проведення Політичного форуму високого рівня: щорічно на рівні міністерств та раз на чотири роки — на рівні глав держав. Водночас відсутність обов'язкового незалежного контролю залишається викликом. Досягнення амбітних цілей потребує значних ресурсів і політичної волі, проте їх реалізація розглядається як перспективний шлях до глобальної трансформації.

Щорічні витрати на реалізацію Цілей сталого розвитку можуть сягати 5 трлн доларів США, тоді як дефіцит фінансування залишається суттєвим. ООН розраховує на активну участь приватного сектору у фінансуванні, проте ринкові механізми не завжди ефективні для підтримки глобальних суспільних благ. Одним із можливих шляхів оптимізації є вдосконалення системи оподаткування та спрямування бюджетних витрат на охорону здоров'я. Зокрема, виконання положень Абуджійської декларації, яка передбачає виділення африканськими країнами 15% державних бюджетів на сферу охорони здоров'я, могло б суттєво

розширити доступ до медичних послуг. Додатковим джерелом фінансування можуть стати податки на товари, що шкодять здоров'ю (тютюн, алкоголь, солодкі напої), а також удосконалення механізмів збору податків. Для заможних країн актуальним є збільшення обсягів міжнародної допомоги та розгляд можливості запровадження глобальних податків, наприклад, на фінансові транзакції чи авіаперевезення.

Водночас національна політика нерідко суперечить цілям сталого розвитку. Так, законодавчі обмеження щодо прав ЛГБТ-спільноти ускладнюють доступ людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, до лікування. Репресивні заходи проти громадянського суспільства знижують його потенціал у просуванні реформ у сфері охорони здоров'я. Крім того, торговельні угоди, що посилюють патентний захист, можуть обмежувати доступ до фармацевтичних препаратів через їх високу вартість. Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати політику, засновану на дотриманні прав людини, включаючи антидискримінаційне законодавство, залучення громадянського суспільства та оцінку впливу державної політики на право на здоров'я.

Підзвітність у сфері реалізації Цілей сталого розвитку потребує належного управління, що включає прозорість, боротьбу з корупцією та забезпечення справедливості. ООН може сприяти цьому шляхом незалежного моніторингу та перегляду ключових показників управління.

Досягнення цілей вимагає високоякісних даних, проте більшість наявної інформації є агрегованою, що приховує нерівність у доступі до медичних послуг. Для вирішення цієї проблеми країнам слід впроваджувати та фінансувати п'ятирічні програми модернізації медичних інформаційних систем, як це було передбачено у планах на 2020 рік.

Деякі завдання Цілей сталого розвитку залишаються недостатньо конкретними, що ускладнює їх вимірювання. Наприклад, формулювання на кшталт «суттєво зменшити» смертність від забруднення чи «оновити нетрі» не містять чітких критеріїв успіху. Хоча у 2016 р. було визначено низку індикаторів для оцінки прогресу, вони не встановили кінцевих орієнтирів. Тому важливо

формувати амбітні національні цілі, узгоджені зі стратегіями та планами дій, зокрема розробленими ВООЗ для боротьби з неінфекційними захворюваннями та забезпечення психічного здоров'я.

У контексті загального доступу до медичних послуг та соціальних детермінант здоров'я можна виокремити три ключові критерії оцінки:

1. Політика, орієнтована на рівність. Необхідно забезпечити 100% доступність медичних послуг, приділяючи особливу увагу групам із найнижчою тривалістю життя. Важливо усувати бар'єри та враховувати соціальні детермінанти здоров'я.

2. Переорієнтація на громадське здоров'я. Поточний підхід до загального охоплення медичними послугами часто обмежується фінансовим захистом та лікуванням, залишаючи поза увагою профілактику. Інтеграція профілактичних заходів у систему охорони здоров'я є необхідною умовою зменшення нерівності.

3. Забезпечення основних життєвих потреб. Реалізація Цілей сталого розвитку має враховувати базові потреби населення як фундамент для досягнення більш комплексних завдань.

Попри те, що Цілі сталого розвитку охоплюють ключові аспекти, зокрема доступ до питної води, санітарії, гігієни та харчування, їх фінансування часто поступається пріоритетності програм, спрямованих на боротьбу з окремими захворюваннями, такими як ВІЛ/СНІД, туберкульоз чи малярія. Водночас саме забезпечення здорових умов життя є фундаментом для покращення загального стану здоров'я населення, що потребує стабільного та довгострокового збільшення інвестицій. Реалізація Цілей сталого розвитку можлива лише за умови колективних зусиль. На сьогодні Всесвітня організація охорони здоров'я уклала лише два вузькоспеціалізовані міжнародні договори — щодо контролю над тютюном та глобальної безпеки охорони здоров'я. Запровадження Рамкової конвенції про глобальне здоров'я, заснованої на праві людини на здоров'я, могло б стати дієвим інструментом для вирішення ключових проблем. Така конвенція створила б механізми підзвітності, сприяла б фінансуванню стійких систем

охорони здоров'я та інтеграції питань здоров'я у всі напрями державної політики.

Досягнення універсального права на здорове життя стикається з політичними та фінансовими бар'єрами. Хоча «м'які» Цілі сталого розвитку мають стратегічне значення, їх реалізація потребує ресурсів, чітких індикаторів та механізмів підзвітності. Посилення уваги до профілактики, забезпечення рівності у доступі до медичних послуг та захисту прав на здоров'я може стати справді трансформаційним чинником [5].

Сам термін «сталий розвиток» є предметом активних наукових дискусій. Хоча офіційним перекладом англійського *sustainable development* в українській мові є «сталий розвиток», низка дослідників ставить під сумнів точність цього відповідника. Згідно зі спеціалізованими словниками, термін *sustainable* означає здатність процесу чи стану тривати невизначено довго. У цьому контексті В. Непийвода пропонує використовувати поняття «підтриманий розвиток», яке, на його думку, точніше відображає характеристики безперервності, невиснажливості, збалансованості, гармонійності, тривалості та здатності до самовідновлення.

О. Вебер наголошує, що на сьогодні не існує ідеального перекладу терміну *sustainable development*, і пропонує альтернативні варіанти: «розвиток, що неперервно самопідтримується», «допустимий розвиток» або «збалансований розвиток». Частина українських науковців у своїх працях застосовує терміни «збалансований розвиток», «стійкий розвиток» або комбінує їх із поняттям «сталий розвиток». Водночас деякі дослідники категорично відкидають термін «сталий розвиток», вважаючи його суперечливим. Так, А. Назаретян підкреслює, що розвиток за своєю суттю передбачає несталі стани, тому пропонує використовувати поняття «регульований розвиток», яке передбачає цілеспрямоване управління змінами, прогнозування та компенсацію ризикованих дисбалансів [7].

Л. Мельник вважає концепцію стійкого розвитку утопічною, особливо у глобальному масштабі. Він також наголошує, що поняття «стійкість» і «сталий розвиток» не слід ототожнювати.

В українській науці основоположником концепції сталого розвитку вважається академік В. Вернадський — перший президент Академії наук України. Він розробив «біосферно-ноосферну концепцію сталого розвитку», що ґрунтується на глобальному застосуванні нанотехнологій, які впливають на економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку. Вернадський вважав організацію керованої ноосфери — тобто безпечного та сталого розвитку світової цивілізації — ключовою стратегією виживання людства. Він підкреслював необхідність переходу до ноосферної цивілізації шляхом використання інноваційних «розумних» технологій, здатних забезпечити сталий розвиток суспільства. Його критичний аналіз глобальних змін сприяв формуванню нових напрямів у медицині, зокрема генетики та ноетики, орієнтованих на забезпечення сталого розвитку суспільства [9, с. 15].

Україна визначила інтеграцію до Європейського Союзу як пріоритетний напрям зовнішньої політики, тим самим підтвердивши прихильність до впровадження принципів сталого розвитку. Вперше поняття «сталий розвиток» було закріплено у Постанові Верховної Ради України *«Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки»* від 5 березня 1998 року. Наступним кроком стало ухвалення 24 грудня 1999 року Концепції сталого розвитку населених пунктів на тривалий період (15–20 років), спрямованої на покращення стану довкілля та формування збалансованої державної політики [11].

Стратегія сталого розвитку *«Україна – 2020»* (Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015) є довгостроковим документом, що базується на міжнародних принципах гармонійного співіснування суспільства та навколишнього середовища. У ній визначено мету, завдання та пріоритетні напрями розвитку українського суспільства з метою досягнення балансу між

економічними, соціальними та екологічними складовими. Основні напрями включають:

1. **Розвиток** — проведення структурних реформ, підвищення життєвих стандартів, розвиток економіки та впровадження інноваційних технологій.
2. **Безпека** — гарантування безпеки держави, бізнесу та громадян, а також захист інвестицій і приватної власності.
3. **Відповідальність** — забезпечення рівного доступу до якісної освіти, медичних та соціальних послуг для всіх громадян незалежно від соціальних чи культурних характеристик.
4. **Гордість** — формування культури взаємної поваги, толерантності та національної гордості за історію, культуру, науку й спорт.

У вересні 2015 року, під час 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, було ухвалено документ *«Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»*, який визначив 17 Цілей сталого розвитку та 169 завдань.

У 2019 році Президент України видав указ на підтримку реалізації Цілей сталого розвитку, враховуючи їх адаптацію до національних умов, що було відображено у Національній доповіді *«Цілі сталого розвитку: Україна»*. У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України вніс зміни до Регламенту, закріпивши обов'язковість врахування Цілей сталого розвитку при формуванні та реалізації державної політики. Таким чином, вони стали офіційними орієнтирами для розроблення програмних і стратегічних документів на державному рівні.

Після приєднання України до глобального процесу реалізації Цілей сталого розвитку було започатковано інклюзивний процес їх адаптації на національному рівні. Усі глобальні цілі були проаналізовані з урахуванням специфіки розвитку країни, що дозволило сформувати національну систему, яка охоплює 86 завдань. У Національній доповіді *«Цілі сталого розвитку: Україна»* визначено ці завдання, індикатори для моніторингу та цільові орієнтири до 2030 року.

У 2019 році Кабінет Міністрів України затвердив перелік індикаторів для збору даних, моніторингу реалізації цілей та розробки відповідних метаданих, що заклало основу для оцінки суспільного прогресу та вдосконалення національної статистичної системи. У липні 2020 року Україна представила перший добровільний національний огляд виконання Цілей сталого розвитку на Політичному форумі високого рівня під егідою Економічної і соціальної ради ООН. У 2021 році було запроваджено постійний моніторинг відповідних індикаторів.

Реалізація Цілей сталого розвитку потребує залучення широкого кола зацікавлених сторін на різних рівнях управління та мобілізації значних фінансових ресурсів. У 2021 році ПРООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ та Європейська економічна комісія ООН спільно з Урядом України започаткували програму з удосконалення механізмів державного фінансування Цілей сталого розвитку. Завдяки координації на національному та субнаціональному рівнях було проведено оцінку стану фінансування Цілей сталого розвитку в Україні. На основі отриманих результатів розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, оптимізації наявних і потенційних інструментів, а також узгодження напрямів фінансування з довгостроковими пріоритетами розвитку.

Отже, сталий розвиток визначається як цілеспрямований процес гармонізації трьох ключових компонентів — соціального, економічного та екологічного. Його мета полягає у створенні умов для ефективного використання ресурсів, збереження природного середовища та забезпечення високої якості життя нинішніх і майбутніх поколінь.

Особливе значення має визначення сталого розвитку, вперше сформульоване у 1987 році у звіті *«Наше спільне майбутнє»* Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку. У статті простежується еволюція глобальних ініціатив: від Цілей розвитку тисячоліття (2000–2015 рр.) до Цілей сталого розвитку, ухвалених у 2015 році. Останні охоплюють 17 цілей і 169 завдань, спрямованих на вирішення широкого спектра проблем — від подолання

бідності та забезпечення доступу до якісної освіти до протидії змінам клімату, утвердження гендерної рівності, сталого економічного розвитку та збереження екосистем.

Підкреслюється взаємозалежність цілей: успіх у досягненні однієї з них можливий лише за умови прогресу в інших, що потребує збалансованого підходу до реалізації. Окрему увагу приділено інтеграції Цілей сталого розвитку у державну політику України. Процес адаптації глобальних цілей до національних умов передбачав створення системи моніторингу, яка охоплює 86 національних завдань. Вони, разом із відповідними індикаторами, були відображені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», що стало основою для оцінки прогресу країни.

У 2020 році Кабінет Міністрів України закріпив обов'язковість врахування Цілей сталого розвитку у процесі формування державної політики, перетворивши їх на стратегічні орієнтири для планування. Важливим аспектом є фінансування Цілей сталого розвитку, яке визначається критичною умовою їх успішної реалізації. У цьому контексті підкреслюється роль міжнародних організацій — ПРООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ — у впровадженні механізмів фінансування сталого розвитку в Україні. Співпраця на національному та субнаціональному рівнях дала змогу оцінити стан фінансування та виробити рекомендації для ефективнішого використання наявних і потенційних ресурсів.

Економічний вимір сталого розвитку охоплює забезпечення стабільного економічного зростання, раціональне використання ресурсів, стимулювання інновацій та підтримку фінансової стійкості. Основними принципами цього підходу є:

- **Раціональне управління ресурсами та інвестиційна привабливість;**
- **Фінансова інклюзія**, що передбачає доступність фінансових послуг для всіх соціальних груп;
- **Інноваційна економіка**, яка включає підтримку стартапів, розвиток зеленої енергетики та цифровізацію.

Фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку реалізується через бюджетні витрати, податкові стимули, інвестиційні механізми, випуск зелених облігацій та застосування інструментів ESG-фінансування.

Концепція сталого розвитку передбачає три взаємопов'язані підходи — економічний, соціальний та екологічний. Їхня інтеграція є критично важливою, адже ігнорування хоча б одного з них може підірвати загальну стійкість системи.

Економічний підхід у межах концепції сталого розвитку ґрунтується на постулатах неокласичної теорії, зокрема на припущенні Дж. Хікса, згідно з яким можливості суспільства у виробництві доходу обмежені умовою збереження сукупного капіталу, необхідного для його формування [2]. Це означає потребу у раціональному використанні обмежених ресурсів та впровадженні природозберігаючих технологій.

Водночас збереження сукупного капіталу не передбачає незмінності його структури, адже існує взаємозамінність різних видів капіталу. У цьому контексті розрізняють два типи стійкості:

- **Слабка стійкість** — базується на гіпотезі про зростання загального обсягу виробленого та природного капіталу;
- **Сильна стійкість** — передбачає пріоритетне зростання природного капіталу.

Обидва типи розвитку вважаються допустимими. Модель слабкої стійкості є більш гнучкою та створює ширші можливості для економічного зростання, проте водночас підвищує ризик виникнення конфліктів між економічними інтересами та завданнями соціального добробуту й екологічної безпеки.

Модель розвитку, що ґрунтується на принципі сильної стійкості, характеризується низьким рівнем неекономічних ризиків та орієнтацією на пріоритет суспільних інтересів і глобальну стабільність процесів розвитку. Її обмеження полягають у прямій залежності економічних суб'єктів від природного потенціалу, який може бути використаний або залишатися невикористаним у господарській діяльності. Вибір між моделями слабкої та

сильної стійкості є предметом дискусій серед науковців, політиків, бізнесу та громадськості. Він визначається завданнями держави на конкретному історичному етапі, суспільними пріоритетами, національними традиціями та низкою інших чинників.

Соціальна складова сталого розвитку зосереджена на неекономічних інтересах індивіда. Вона охоплює весь спектр прав людини — як індивідуальних, так і колективних, включаючи питання корпоративного управління, а також проблеми підтримання стабільності соціальних і культурних систем та примноження гуманітарних цінностей сучасного суспільства. Відповідно до базової ідеї сталого розвитку, соціальна стійкість ґрунтується на принципі «міжпоколінської справедливості», який передбачає рівний доступ майбутніх поколінь до соціальних ресурсів. Водночас рівність у доступі має бути забезпечена й усередині нинішнього покоління, що актуалізує проблему справедливого розподілу благ.

Досягнення соціальної стійкості неможливе без створення ефективної системи прийняття рішень, яка враховує досвід суспільного розвитку та ґрунтується на плюралізмі й загальнолюдських цінностях. У межах концепції сталого розвитку людина виступає активним суб'єктом, що бере участь у формуванні середовища життєдіяльності, у процесах прийняття та реалізації рішень, а також у контролі їх виконання.

Особливістю деяких елементів соціального капіталу є їх незворотний характер змін. Це стосується, зокрема, культурного розмаїття (мови, національні традиції тощо), яке може деградувати або втратити якість під впливом глобалізаційних процесів. Частина соціального капіталу є унікальною та не може бути замінена іншими видами капіталу.

Соціально-сталий розвиток, попри суперечність між його цінностями та принципами економічного зростання, є невід'ємною складовою багатьох економічних рішень. Зокрема, аспекти соціальної стійкості активно враховуються у практиці «соціально відповідального інвестування» (*Social Responsible Investment, SRI*).

До найбільш поширених соціальних критеріїв стійкості, які застосовуються інвесторами, належать: характеристики суспільних і трудових відносин, дотримання прав людини, безпека продукції, прозорість та структура корпоративного управління.

Екологічна складова від початку виступала фундаментальною ідеєю концепції сталого розвитку, що є закономірним, адже природний капітал був і залишається базисом цивілізаційного поступу. Її завдання полягає у забезпеченні цілісності фізичних та біологічних природних систем у процесі їх взаємодії з економічними та соціальними системами. Поняття природних систем трактується широко й охоплює не лише природні комплекси, а й антропогенне середовище. При цьому акцент робиться не на збереженні їх у статичному «ідеальному» стані, а на здатності до саморозвитку та адаптації у відповідь на дестабілізуючі впливи інших систем.

Важливо враховувати, що на відміну від економічних і соціальних систем, екологічні мають жорсткіші обмеження щодо навантаження та часто нижчий рівень стійкості. Надмірна експлуатація ресурсів, забруднення довкілля та скорочення біорізноманіття призводять до втрати здатності екологічних систем до самовідновлення, що може спричинити їх руйнування або небажану трансформацію. Крім того, окремі компоненти природного капіталу є незамінними, а їх споживання має незворотний характер. Так, біорізноманіття не може бути відновлене економічними засобами. Обмеженість заміни природного капіталу пояснюється також багатофункціональністю ресурсів: наприклад, ліси не лише забезпечують економіку деревиною, а й виконують низку критично важливих екологічних функцій — збереження біорізноманіття, регулювання водного балансу, очищення повітря, поглинання вуглекислого газу тощо.

Таким чином, концепція сталого розвитку ґрунтується на трьох базових принципах:

1. **Збалансованість економіки та екології** — досягнення рівня розвитку, за якого виробничо-економічна діяльність не руйнує довкілля.

2. **Збалансованість економічної та соціальної сфер** — максимальне використання ресурсів в інтересах населення.

3. **Міжпоколінська справедливість** — забезпечення рівних прав на ресурси для нинішніх і майбутніх поколінь.

Триєдина концепція сталого розвитку є прогресивною, оскільки систематизує та інтегрує економічні, соціальні й екологічні підходи, відображаючи єдиний процес створення суспільних цінностей. При розробці стратегій та практичних заходів усі три складові повинні розглядатися збалансовано та у взаємозв'язку.

Взаємодія економічної та соціальної складових дозволяє по-новому підійти до вирішення проблеми справедливого розподілу суспільного багатства всередині одного покоління, що традиційна економічна теорія не дає однозначних рішень. Взаємозв'язок економічної та екологічної складових став основою для формування нового підходу, який поєднав концепцію інтерналізації зовнішніх ефектів господарської діяльності та теорію вартісної оцінки природних благ. Перетин соціального та екологічного вимірів актуалізував проблему доступу до обмежених ресурсів планети, врахування інтересів майбутніх поколінь та залучення всіх членів суспільства до процесів прийняття рішень, що впливають на їх добробут.

Екологічний вимір сталого розвитку спрямований на збереження природного середовища, мінімізацію негативного впливу антропогенної діяльності та адаптацію до кліматичних змін. Основними його елементами є:

- Охорона довкілля та біорізноманіття;
- Розвиток відновлюваних джерел енергії;
- Екологічне регулювання, що включає податки на забруднення та

впровадження екологічних стандартів.

Фінансування екологічних програм здійснюється за рахунок державних фондів, міжнародних грантів, кліматичних інвестицій та механізмів «зеленого переходу».

Соціальний аспект сталого розвитку охоплює питання справедливості, рівного доступу до ресурсів, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Основні напрями включають:

- Зменшення нерівності та подолання бідності;
- Інвестиції в людський капітал — освіту, науку, культуру;
- Соціальну згуртованість — підтримку вразливих груп та розвиток громад.

Фінансове забезпечення соціальної складової реалізується через соціальні трансферти, державні програми, а також партнерські ініціативи бізнесу та громадянського суспільства.

Сталий розвиток постає не лише як стратегія, але й як система цінностей, що потребує комплексного фінансового забезпечення. Економічна, екологічна та соціальна складові мають бути інтегровані у фінансову політику держави та бізнесу. Ефективне фінансування сталого розвитку передбачає використання інноваційних інструментів, забезпечення прозорості, розвиток міжсекторальної співпраці та довгострокове планування.

1.2. Роль фінансових ресурсів у забезпеченні економічної складової сталого розвитку

Сталий розвиток розглядається як стратегія довготривалого зростання, що інтегрує економічну результативність, соціальну рівність та екологічну безпеку. Економічний вимір цієї концепції передбачає формування умов для стабільного виробництва, забезпечення зайнятості, стимулювання інноваційної діяльності та залучення інвестицій. У цьому контексті фінансові ресурси виступають базовим інструментом реалізації стратегічних завдань сталого розвитку на національному та регіональному рівнях.

Розвиток системи «суспільство–природа» ґрунтується на необхідності гармонізації екологічних та економічних процесів і відображає актуальну

потребу трансформації механізмів управління соціально-економічним розвитком держави, регіонів та міст. Основою цього процесу є формування моделі раціонального природокористування, що забезпечує динамічну рівновагу між природними та суспільними системами. Концепція сталого розвитку спрямована на досягнення балансу екологічних та економічних інтересів шляхом переходу до рівноважного природокористування.

У межах зазначеної парадигми країни мають розробляти власні стратегії фінансування сталого розвитку, враховуючи сприятливі умови національного та міжнародного політичного й інвестиційного середовища. При цьому важливим є використання як державних, так і приватних джерел фінансування на внутрішньому та зовнішньому рівнях. В умовах сучасного розвитку економіки України ключові напрями полягають у мобілізації нових і додаткових ресурсів, перерозподілі наявних фінансових потоків для інвестування проєктів сталого розвитку, активізації взаємодії між екологічною, економічною та соціальною складовими, а також у створенні організаційно-правових механізмів, що забезпечують баланс між доступом до фінансування та стабільністю фінансового ринку.

Останнім часом проблематика сталого розвитку суб'єктів господарювання набула пріоритетного значення в економічній політиці багатьох країн світу. У наукових дослідженнях розглядаються питання досягнення цілей сталого розвитку за різних економічних умов, інтеграція концепції сталого розвитку у бізнес-стратегії та механізми прийняття фінансово-інвестиційних рішень. Серед українських учених, які зробили вагомий внесок у дослідження цієї проблематики, слід відзначити Б. Данилишина, В. Ландика, О. Новікову, О. Амошу, О. Кореновського, Л. Золчак, Л. Коваль, Л. Малюту та інших.

Водночас окремі аспекти залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, потребують подальшого аналізу питання розвитку фінансових інституцій у контексті сталого розвитку, їхній вплив на досягнення глобальних цілей, а також трансформація державних підходів до регулювання діяльності фінансових установ у сфері стійкого фінансування.

Фінансові інституції, зокрема банківський сектор, відіграють ключову роль у процесах прямого інвестування та мобілізації ресурсів фінансової системи. Основними пріоритетними напрямками інвестування в контексті забезпечення сталого розвитку виступають транспортна інфраструктура, відновлювана енергетика, раціональне використання водних ресурсів, а також розвиток інформаційно-комунікаційних технологій.

На глобальному рівні провідні фінансові структури, такі як Група Світового банку та регіональні банки розвитку, здійснюють вагомий вплив на нормотворчі процеси, спрямовані на формування національних політичних та правових рамок. Водночас ефективність діяльності фінансових установ у сфері досягнення цілей сталого розвитку залежить від забезпечення балансу між інвестиційною активністю та недопущенням порушень прав людини відповідно до міжнародних договорів і національного законодавства.

Затверджений Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року та Аддис-Абебська програма дій визначають засади функціонування фінансової системи національної економіки у відповідності до міжнародного права в галузі прав людини. Вони акцентують увагу на необхідності дотримання фінансовими інституціями та комерційним сектором Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини, ухвалених ООН, а також екологічних угод міжнародного та національного рівня [7].

Запропоновані заходи стимулюють національні та міжнародні банки розвитку до формування ефективних систем охорони навколишнього середовища, впровадження механізмів екологічного та соціального страхування відповідно до міжнародних стандартів, орієнтуючись на дотримання прав людини та забезпечення гендерної рівності.

За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку, для фінансування реалізації Цілей сталого розвитку до 2030 року необхідно щорічно мобілізувати близько 6,9 трлн доларів США. Попередні розрахунки свідчать про значні потреби у відповідному інвестиційному забезпеченні.

З метою залучення фінансових установ до реалізації заходів у межах концепції сталого розвитку ООН було розроблено низку базових принципів, серед яких:

- принципи відповідальної банківської справи (2019 р.);
- принципи сталого страхування (2012 р.);
- принципи відповідального інвестування (2006 р.).

Дотримання зазначених принципів підтримується провідними фінансовими інститутами. Зокрема, близько 80 % інвестиційних компаній взяли на себе зобов'язання реалізовувати принципи відповідального інвестування, а 260 банків із сукупними активами понад 70 трлн доларів США підписали принципи відповідальної банківської справи.

У процесі сприяння досягненню цілей сталого розвитку державне управління здійснює безпосередній вплив через фінансову систему та фінансові установи, які виступають ключовими суб'єктами цього процесу. При цьому необхідно враховувати як короткострокові, так і довгострокові ефекти такого впливу, а пріоритетність цілей діяльності фінансових установ визначається залежно від їхньої значущості та можливостей фінансової системи щодо їх реалізації.

Під тиском інвесторів, унаслідок трансформації державного регулювання економіки та активізації ролі громадськості, стійке фінансування набуло статусу стратегічного напрямку розвитку фінансових інституцій. Якщо раніше фінансування екологічних проєктів здійснювалося лише обмеженим колом банківських установ, то нині воно стало одним із пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності. Важливим поштовхом для активізації фінансування цілей сталого розвитку стала пандемія COVID-19, яка одночасно підвищила актуальність цього процесу та створила нові виклики для фінансової системи.

Попри різні підходи до визначення поняття «стійке фінансування», його доцільно розглядати як специфічний вид фінансових послуг, що ґрунтується на дотриманні фінансовими організаціями довгострокових екологічних, соціальних та управлінських критеріїв під час прийняття інвестиційних рішень. Метою

такого фінансування є забезпечення стійких ефектів для бізнес-структур, місцевих громад та суспільства загалом. Найчастіше стійке інвестування проявляється у врахуванні екологічних, соціальних та управлінських факторів при формуванні інвестиційної стратегії.

У загальному вигляді механізм фінансового забезпечення цілей сталого розвитку в системі державного регулювання економіки являє собою комплекс інструментів та методів організації грошово-кредитних і інвестиційних відносин, що регулюються державою з метою створення сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки.

Основними цілями зазначеного механізму є: підтримання стабільного рівня цін; досягнення високого рівня зайнятості (з орієнтацією на природний рівень безробіття, за якого попит на працю відповідає її ринковій пропозиції); забезпечення економічного зростання шляхом упровадження сучасних методів надання фінансових послуг та реалізації виваженої кредитної політики; підтримання стабільності процентних ставок на внутрішньому грошовому ринку; забезпечення ринкової рівноваги на окремих сегментах фінансових послуг; сприяння стійкості внутрішнього ринку.

Формування цифрової економіки в Україні та поширення цифрових технологій у фінансовій сфері створюють передумови для трансформації управління фінансовими установами з урахуванням принципів сталого розвитку. Використання цифрових технологій знижує вплив людського фактора, підвищує ефективність операційної діяльності та сприяє раціональному використанню природних ресурсів [10]. Реалізація механізму можлива за умови забезпечення балансу між цифровими трансформаціями, що впроваджуються на національному ринку фінансових послуг, та інтересами держави і фінансових інституцій, залучених до його реалізації. Це досягається шляхом застосування методів програмно-цільового управління, які мають як тактичний, так і стратегічний вимір. Запровадження та реалізація програми цифровізації фінансового сектору є результатом взаємодії держави та бізнесу, кожен з яких виконує визначені завдання.

У межах програмно-цільового регулювання визначаються ключові показники, що мають бути досягнуті як у фінансовій системі, так і в суміжних сферах національної економіки:

Кадровий потенціал та освіта:

- підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальностями, пов'язаними з інформаційно-телекомунікаційними технологіями та інвестуванням у соціальний розвиток і природоохоронну діяльність;
- поширення цифрової та фінансової грамотності.

Інформаційна інфраструктура:

- збільшення частки домогосподарств із широким доступом до мережі Інтернет.
- Інформаційна безпека:
- зростання частки громадян, які підвищили рівень компетентності у сфері інформаційної безпеки та використання інтернет-сервісів;
- збільшення частки населення, що застосовує засоби захисту інформації;
- розширення практики використання стандартів у сфері впровадження ресурсомістких та енергозберігаючих технологій.

Формування дослідницьких компетенцій:

- збільшення кількості реалізованих проєктів у сфері енергозбереження та зеленої економіки;
- зростання частки фінансових установ, які беруть участь у реалізації масштабних проєктів пріоритетних напрямів міжнародного наукового співробітництва.

Очевидним є необхідність конкретизації заходів програмно-цільового регулювання з урахуванням аспекту стійкого фінансування. Запропоновані напрями повинні відповідати низці ключових критеріїв:

1. наявність у фінансовій сфері фахівців із компетенціями у сфері цифрової трансформації та міжнародного фінансового співробітництва;

2. готовність до реалізації програм спільних дій із цифрової трансформації в контексті сталого розвитку, включно з використанням приватних інвестицій;
3. повнота опису цільового стану фінансової сфери у категоріях порівняльної оцінки з розвиненими країнами;
4. наявність ключових ініціатив та пілотних проєктів, що забезпечують можливість цифрової трансформації управління фінансовими установами;
5. пропозиції щодо вдосконалення існуючих бізнес-моделей функціонування фінансових установ на основі застосування сучасних цифрових технологій;
6. пропозиції щодо розвитку міжнародного співробітництва у сфері сталого розвитку;
7. ступінь інтеграції нових програмних документів із чинними документами державного стратегічного планування.

Науковці [10; 11] наголошують, що у цьому контексті основними функціями фінансових установ є: сприяння сталому розвитку провідних галузей економіки та вирішення проблем продовольчої безпеки; підтримка соціального розвитку та розв'язання гуманітарних питань; фінансування проєктів соціально-економічного розвитку; реалізація механізмів державно-приватного партнерства, зокрема у сфері впровадження ресурсомістких та енергозберігаючих технологій; участь у створенні стійкої інфраструктури та стимулювання інноваційного розвитку; фінансування програм, спрямованих на забезпечення екологічної стійкості міст.

Досягнення цілей сталого розвитку здійснюється шляхом перенаправлення потоків капіталу на критично важливі пріоритети, відмови від інвестування в активи, що спричиняють виснаження природного капіталу. Загальною тенденцією є інтеграція факторів стійкості у процес прийняття інвестиційних рішень фінансовими установами та бізнес-структурами. Особливого значення набуває переорієнтація капіталу на фінансування джерел відновлюваної та чистої енергетики.

Фінансові ресурси становлять сукупність грошових коштів, що формуються в економіці та спрямовуються на реалізацію суспільно значущих завдань. У контексті сталого розвитку вони виконують низку ключових функцій:

- інвестиційну — забезпечення фінансування інноваційних проєктів, розвитку зеленої енергетики та інфраструктури;
- регулюючу — реалізація податкової політики, надання субсидій, запровадження екологічних зборів;
- стимулюючу — підтримка підприємств, що впроваджують принципи ESG;
- перерозподільчу — сприяння соціальній рівності та забезпечення доступу до ресурсів.

Фінансові ресурси можуть мати різні джерела походження: державні (бюджетні кошти, спеціалізовані фонди), приватні (банківські установи, інвестори), міжнародні (гранти, кредити, донорські програми).

До основних механізмів фінансового забезпечення економічної складової належать:

- бюджетне фінансування — виділення коштів на програми сталого розвитку, енергоефективність та освіту;
- зелені облігації — цільові фінансові інструменти для підтримки екологічних проєктів;
- державні та міжнародні фонди — зокрема Фонд енергоефективності та Глобальний екологічний фонд;
- публічно-приватне партнерство (PPP) — залучення бізнесу до реалізації соціально-економічних ініціатив;
- інституційне кредитування — підтримка підприємств, що відповідають критеріям сталого розвитку.

Попри наявність інструментів фінансування, існують суттєві бар'єри:

- недостатність фінансових ресурсів, особливо у регіонах та малих громадах;

- низька ефективність використання коштів через слабкий моніторинг та корупційні ризики;
- обмежений доступ до міжнародних фінансових ресурсів унаслідок складних процедур та низької інституційної спроможності;
- невизначеність нормативно-правової бази, зокрема відсутність чітких критеріїв сталого фінансування.

Для посилення ролі фінансових ресурсів у забезпеченні сталого розвитку необхідно:

- інтегрувати принципи ESG у фінансову політику;
- розробити національну стратегію сталого фінансування;
- підвищувати рівень фінансової грамотності населення та підприємницького сектору;
- забезпечити прозорість і підзвітність у використанні фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси слід розглядати не лише як джерело фінансування, а й як інструмент трансформації економіки у напрямі сталого розвитку. Їх ефективне використання потребує системного підходу, інституційної підтримки та впровадження інноваційних рішень. В умовах глобальних викликів Україна має активізувати фінансову політику, орієнтовану на довгострокову стійкість, інклюзивність та екологічну відповідальність.

1.3. Міжнародні підходи до фінансування сталого розвитку: досвід ЄС, ООН, Світового банку

Європейський Союз розробив **Стратегію сталого фінансування**, яка включає *План дій з фінансування сталого зростання (2018)*, *Європейський зелений курс (2019)* та оновлену стратегію (2021). Вона спрямована на мобілізацію приватних інвестицій, інтеграцію екологічних та соціальних

критеріїв у фінансові рішення, а також формування єдиного ринку «зелених» фінансових інструментів.

Організація Об'єднаних Націй у 2015 році ухвалила Аддис-Абебську програму дій, яка стала глобальною рамкою для фінансування Цілей сталого розвитку. Вона визначає ключові напрями: мобілізація внутрішніх ресурсів, міжнародна фінансова співпраця, розвиток торгівлі, управління боргом та реформування фінансової архітектури. У відповідь на сучасні виклики Генеральний секретар ООН закликав до створення «SDG Stimulus» обсягом щонайменше 500 млрд доларів США щорічно, щоб забезпечити доступні довгострокові ресурси для країн, що розвиваються.

Світовий банк застосовує **політику сталого фінансування розвитку (SDFP)**, яка стимулює прозорість боргових операцій та координує дії кредиторів. Крім того, він активно використовує **облігації сталого розвитку та зелені облігації**, що у 2024 фінансовому році забезпечили понад 64 млрд доларів США для фінансування екологічних та соціальних проєктів. Окремі програми, як-от підтримка енергетичної трансформації в Тунісі, демонструють практичну реалізацію підходів Світового банку до поєднання інвестицій у відновлювану енергетику, створення робочих місць та зменшення державних субсидій.

Таким чином, досвід ЄС, ООН та Світового банку свідчить про **багаторівневий характер фінансування сталого розвитку**, що поєднує глобальні політичні рамки, інституційні механізми та інноваційні фінансові інструменти для досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями.

Європейський Союз (ЄС)

- **План дій з фінансування сталого зростання (2018):** започаткував інтеграцію екологічних та соціальних критеріїв у фінансову політику.
- **Європейський зелений курс (2019):** стратегія, що передбачає мобілізацію інвестицій для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року.

- **Оновлена стратегія сталого фінансування (2021):** включає таксономію «зелених» інвестицій, обов'язкову нефінансову звітність компаній та розвиток ринку зелених облігацій.
- **Механізми фінансування:**
  - Європейський інвестиційний банк (EIB) позиціонує себе як «кліматичний банк» ЄС;
  - програми InvestEU та Horizon Europe підтримують інноваційні та екологічні проекти;
  - створено систему прозорої класифікації інвестицій для уникнення «greenwashing».

Організація Об'єднаних Націй (ООН)

- **Аддис-Абебська програма дій (2015):** глобальна рамка фінансування Цілей сталого розвитку (ЦСР).
  - напрями: мобілізація внутрішніх ресурсів, міжнародна фінансова співпраця, управління боргом, реформування глобальної фінансової архітектури.
- **Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року:** визначає 17 ЦСР, що потребують щорічно близько 6,9 трлн доларів США інвестицій.
- **SDG Stimulus (2023):** ініціатива Генерального секретаря ООН щодо мобілізації щонайменше 500 млрд доларів США щорічно для країн, що розвиваються.
- **Принципи відповідального фінансування:**
  - Принципи відповідального інвестування (PRI, 2006);
  - Принципи сталого страхування (PSI, 2012);
  - Принципи відповідальної банківської справи (PRB, 2019).
- Близько **80% інвестиційних установ** вже приєдналися до принципів відповідального інвестування, а понад **260 банків із активами 70 трлн доларів США** підписали принципи відповідальної банківської справи.

Світовий банк

- **Політика сталого фінансування розвитку (SDFP):** спрямована на прозорість боргових операцій та координацію дій кредиторів.
- **Фінансові інструменти:**
  - зелені облігації та облігації сталого розвитку;
  - у 2024 фінансовому році Світовий банк мобілізував понад **64 млрд доларів США** для фінансування екологічних та соціальних проєктів.
- **Пріоритетні напрями інвестування:**
  - енергетична трансформація (перехід до відновлюваних джерел енергії);
  - розвиток транспортної інфраструктури;
  - підтримка програм соціальної стійкості та гендерної рівності.
- **Приклад практичної реалізації:** програма підтримки енергетичної трансформації в Тунісі, яка поєднує інвестиції у відновлювану енергетику, створення робочих місць та зменшення державних субсидій.

Міжнародні підходи до фінансування сталого розвитку мають багаторівневий характер:

- **ЄС** формує нормативну базу та ринок «зелених» фінансових інструментів;
- **ООН** задає глобальні рамки та принципи відповідального фінансування;
- **Світовий банк** забезпечує практичну реалізацію через інвестиційні програми та інноваційні фінансові інструменти.

Разом вони створюють систему, де фінансові ресурси стають не лише джерелом інвестицій, а й механізмом трансформації економіки у напрямі стійкості, інклюзивності та екологічної відповідальності.

Висновок до 1-го розділу

Узагальнюючи результати аналізу теоретичних положень, можна зробити низку важливих висновків щодо сутності сталого розвитку та ролі фінансових ресурсів у його забезпеченні.

Сталий розвиток є багатовимірною концепцією, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Економічна складова передбачає зростання продуктивності, інноваційність та ефективне використання ресурсів, що забезпечує довгострокову конкурентоспроможність. Екологічний аспект полягає у збереженні природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля та впровадженні «зелених» технологій. Соціальна складова охоплює підвищення якості життя, розвиток людського капіталу, забезпечення соціальної справедливості та інклюзивності. Взаємозв'язок цих трьох елементів формує цілісну систему, де порушення балансу хоча б однієї складової призводить до загрози сталості розвитку в цілому.

Фінансові ресурси виступають ключовим інструментом реалізації економічної політики сталого розвитку. Вони забезпечують інвестиції у виробництво, інфраструктуру, інновації та соціальні програми. Ефективне фінансове забезпечення дозволяє створювати умови для модернізації економіки, переходу до енергоефективних та екологічно безпечних технологій. Важливим є формування багатоканальної системи фінансування, яка включає державні кошти, приватні інвестиції, міжнародну допомогу та інструменти фінансового ринку. Розвиток фінансових інститутів, прозорість бюджетної політики та впровадження механізмів державно-приватного партнерства сприяють підвищенню ефективності використання ресурсів. Таким чином, фінансові ресурси є не лише матеріальною основою економічної складової, а й каталізатором структурних змін, що забезпечують довгострокову стійкість розвитку.

Досвід Європейського Союзу свідчить про важливість інтеграції принципів сталості у всі напрями фінансової політики. ЄС активно застосовує механізми «зеленого фінансування», фонди регіонального розвитку та програми підтримки інновацій. Організація Об'єднаних Націй визначає глобальні цілі сталого розвитку (SDGs) та координує міжнародні фінансові потоки, спрямовані на їх реалізацію. Особливу увагу приділено мобілізації ресурсів для країн, що розвиваються. Світовий банк виступає провідним інституційним донором, який

фінансує проекти у сферах інфраструктури, енергетики, охорони довкілля та соціального розвитку. Його діяльність спрямована на зниження бідності та підтримку економічної стабільності. Міжнародні підходи демонструють, що фінансування сталого розвитку потребує глобальної координації, узгодженості політик та залучення різних джерел капіталу. Для України важливим є адаптація цих практик до національних умов, зокрема через інтеграцію у європейський фінансовий простір та активну співпрацю з міжнародними організаціями.

Наші дослідження підтверджують, що фінансове забезпечення є фундаментальною передумовою сталого розвитку. Економічна, екологічна та соціальна складові утворюють єдину систему, яка може функціонувати лише за умови достатнього та ефективного фінансування. Міжнародний досвід показує, що успішна реалізація концепції сталого розвитку можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує державну політику, приватні інвестиції та глобальну фінансову підтримку. Для України це означає необхідність формування сучасної фінансової стратегії, здатної забезпечити інтеграцію у світові процеси та водночас врахувати національні пріоритети.

Розділ 2. Аналіз фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні

2.1. Державна політика та бюджетне фінансування у сфері сталого розвитку

Україна пройшла складну траєкторію: від узгодження політик зі Стратегією сталого розвитку та ЦСР до екстреної перебудови фінансування під впливом COVID-19 та повномасштабної війни. Проведемо стислий, але глибокий аналіз ключових рішень, інструментів і прогалин, що визначили реальний стан сталого розвитку у 2020–2025 роках.

Політична рамка та інституційна еволюція (2020–2025).

- Україна врахувала ЦСР у стратегічному плануванні, макроекономічному прогнозуванні та реформуванні статистики; проєкт Стратегії сталого розвитку до 2030 року визначав довгострокові напрями, включно з інклюзивним низьковуглецевим зростанням, стійкою інфраструктурою, переходом до збалансованих моделей споживання і виробництва та охороною громадського здоров'я.
- До 2021 року Верховна Рада провела парламентські слухання, акумулювавши матеріали щодо децентралізації, екологічної безпеки, сталих інвестицій, податкової трансформації та ролі університетів у досягненні ЦСР — це відображало спробу системної інтеграції сталості в економічну, соціальну та освітню політики.
- Національний банк України (НБУ) сформулював Політику щодо розвитку сталого фінансування (до 2025), заклавши ESG-інтеграцію, управління екологічними та соціальними ризиками, і вимоги до розкриття «зелених» інвестиційних практик — у координації з міжнародними стандартами (EU GBS, ICMA) та українським законодавством щодо оцінки впливу на довкілля.
- НКЦПФР у 2025 році оприлюднила Дорожню карту сталого фінансування 2025–2030 з фокусом на узгодження із європейськими правилами,

мобілізацію приватних інвестицій для відбудови та підвищення ролі капітальних ринків у досягненні кліматичних цілей.

Бюджетне фінансування та перерозподіл ресурсів під час криз.

- 2020–2021: пандемічний зсув і соціальні пріоритети. Урядова комунікація щодо стратегій реформ і відновлення інфраструктури звільнених територій у 2020–2021 рр. засвідчувала акцент на соціальній сфері, охороні здоров'я та критичній інфраструктурі, що корелювало з цілями сталого розвитку (здоров'я, освіта, нерівність, інклюзія).
- 2022–2024: воєнна перебудова бюджету. Повномасштабне вторгнення радикально змінило бюджетну структуру: пріоритет — оборона та безпека, екстрені соціальні видатки, підтримка критичної інфраструктури. Загальні оцінки шкоди за RDNA2/3 — близько 152 млрд дол. США; потреби на відновлення — орієнтовно 486 млрд дол. США, що створило безпрецедентний розрив між баченням «зеленої» відбудови та фіскальною реальністю.
- В умовах обмежених бюджетних ресурсів ключем стало залучення приватного капіталу через «зелені» облігації, ESG-розкриття і вбудовані стандарти управління ризиками, які просував НБУ разом з IFC; регуляторні дорожні карти були спрямовані на підготовку фінансової системи до системного фінансування сталих проєктів.

Таблиця 2.1

Інструменти та механізми реалізації сталого розвитку в Україні:

огляд за 2020-2025 рр.

Інструмент	Що робить	Де закріплено	Роль у 2020–2025
ESG-інтеграція в банках	Вбудовує екологічні, соціальні та управлінські критерії в ризик-менеджмент і корпоративне управління	Політика НБУ до 2025	Підвищує якість відбору проєктів і стійкість системи
«Зелені» облігації	Залучають кошти під екологічні проєкти з верифікацією впливу	Стандарти EU GBS / ICMA;	Дозволяють мобілізувати позабюджетні

Інструмент	Що робить	Де закріплено	Роль у 2020–2025
		НБУ терміни і визначення	ресурси на «зелену» відбудову
Дорожні карти сталого фінансування	Координують кроки регуляторів і ринку капіталу	НКЦПФР 2025–2030	Орієнтують приватні інвестиції на пріоритетні сектори відбудови
ЦСР-інтеграція у планування	Вбудовує цілі сталості в стратегії, макропрогнози і статистику	Проект Стратегії до 2030	Задає «правила гри» для політик і моніторингу

На наш погляд сильними сторонами проведених реформ у напрямку забезпечення сталого розвитку економіки України є:

- Нормативна і інституційна база для сталого фінансування створена завчасно: ESG, «зелені» облігації, вимоги до розкриття, верифікація впливу — це заклало фундамент для ринкової мобілізації сталого капіталу в умовах післявоєнної відбудови.
- Міжсекторальний діалог і парламентські напрацювання розширили тематику сталого розвитку (децентралізація, освіта, інновації, екологічна безпека), що сприяло «вшиванню» сталості в політики різних відомств.

Для оцінки прогресу досягнення ЦСР урядами та органами країн використовуються два основні показники: індекс поточного стану й індекс очікуваного прогресу. Індекс очікуваного прогресу вимірює невідповідність між прогнозованим та вказаним цільовим значенням індикатора. Обидва індекси містять також підіндикатори, які за потреби можна деталізувати на рівні індикатора, або цілі, або бажаної цілі. Обидва індекси представлені на рівні індикаторів на Азіатсько-Тихоокеанській платформі ЦСР [19].

Зокрема, зважаючи на війну, яка точиться зараз в Україні, хочемо приділити окрему увагу досягненню 16 Цілі ЦСР, яка полягає у досягненні миру та справедливості в Україні. Перелік національних індикаторів 16 Цілі представлений в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Перелік індикаторів досягнення 16 Цілі

№ п/п	Індикатор	Відповідальний за розрахунок та надання даних Держстату
1	16.2.6. Відсоток фінансової забезпеченості регіональних програм, спрямованих на протидію торгівлі людьми, за кошти відповідних місцевих бюджетів	Мінсоцполітики
2	16.3.1. Рівень довіри до суду громадян, %	ДСА (за згодою)
3	16.4.1. Частка ризиків високого рівня у загальній сукупності національних ризиків у системі фінмоніторингу, %	Держфінмоніторинг
4	16.5.1. Кількість вилученої зброї (закриті кримінальні провадження за останні 12 місяців, одиниць)	Генеральна прокуратура (за згодою)
5	16.8.1. Частка населення, що задоволені користуванням інфраструктурними об'єктами та рівнем соціального захисту у ключових сферах (у Донецькій, Луганській областях), %	МТОТ
6	16.8.2. Частка населення, що задоволені рівнем адміністративних послуг (у Донецькій, Луганській областях), %	МТОТ

Протягом останніх років в Україні здійснювалися комплексні заходи, спрямовані на утвердження миру, забезпечення соціальної справедливості та формування ефективних інституцій. У таблиці 2.3 представлено динаміку досягнення національних індикаторів Цілі сталого розвитку 16. Зокрема, за двома індикаторами зафіксовано досягнення цільових значень; за одним індикатором простежується позитивна тенденція, яка потребує прискорення; водночас за трьома індикаторами спостерігається негативна динаміка, що зумовлює низьку ймовірність досягнення встановлених цільових орієнтирів. Досягнення цільових значень індикаторів 16.4.1, 16.8.1 та 16.8.2 можливе лише за умов припинення воєнних дій та забезпечення прозорого фінансування процесів відновлення постраждалих територій.

Таблиця 2.3

Аналіз досягнення національних індикаторів ЦСР (16 Ціль) у 2016-2020 рр.*

№ п/п	Індикатор	2016	2017	2018	2019	2020	Орієнтир 2025
1	16.2.6. Відсоток фінансування регіональних програм, спрямованих на протидію торгівлі людьми, коштами відповідних місцевих бюджетів	100	100	100	100	100	100
2	16.3.1. Рівень довіри громадян до суду, % в тому числі:						
	Населення	10	12	16	-	35	45
	Учасники судових проваджень	13	28	34	-	35	45
	Експертне середовище (адвокати, юристи)	-	38	41	44	35	45
3	16.4.1. Частка ризиків високого рівня у загальній сукупності національних ризиків у системі фінмоніторингу,, %	24,32	-	-	25	-	17
4	16.5.1. Кількість вилученої зброї (закриті кримінальні провадження за останні 12 місяців, одиниць)	1890	3292	2985	-	2000	2250
5	16.8.1. Частка населення, що задоволені користуванням інфраструктурними об'єктами та рівнем соціального захисту у ключових сферах (у Донецькій, Луганській областях), %	-	-	-	-	-	80
6	16.8.2. Частка населення, що задоволені рівнем адміністративних послуг (у Донецькій, Луганській областях), %	-	-	-	-	-	80

*Прозорий – ціль досягнута, або має велику ймовірність досягнення; світло сірий – є позитивна динаміка досягнення, яка потребує прискорення; сірий – від'ємна динаміка та низька ймовірність досягнення.

Мир слід розглядати не лише як відсутність воєнних дій, але й як стан суспільної стабільності, безпеки та гармонії. Державний бюджет України спрямовує значні фінансові ресурси на забезпечення обороноздатності та безпеки, а також на розвиток інфраструктури й соціальних послуг, що є важливими чинниками підтримання стабільності.

Інфографіка, наведена на рис. 2.1 та рис. 2.2, демонструє суттєве зростання видатків зведеного бюджету України на оборону у 2021–2024 рр. як у абсолютному, так і у відносному вимірі. Зокрема, у 2022 році фінансування оборонної сфери збільшилося майже у дев'ять разів порівняно з 2021 роком, що безпосередньо пов'язано з розгортанням активних воєнних дій на території держави. У 2024 році темпи зростання видатків на оборону були менш інтенсивними та становили 37% порівняно з попереднім роком.

Питома вага оборонних видатків у структурі зведеного бюджету також зазнала істотних змін: у 2022 році вона зросла у п'ять разів порівняно з 2021 роком, а у 2024 році – ще на 4 відсоткових пунктів.

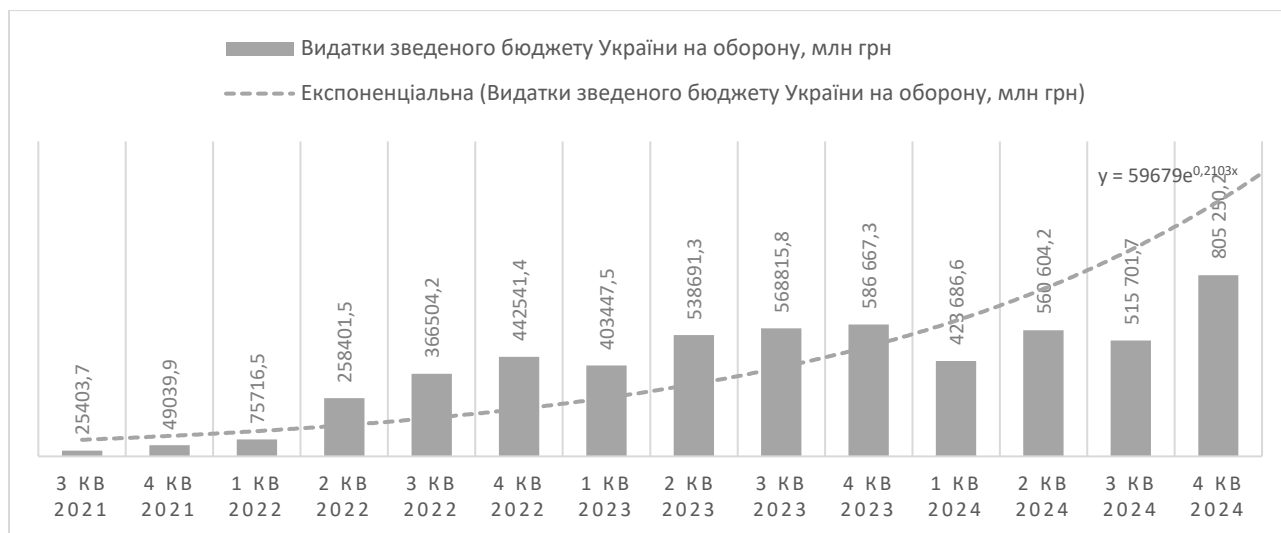

Рис. 2.1. Динаміка видатків зведеного бюджету України на оборону за 2021-2024 рр., млн грн.

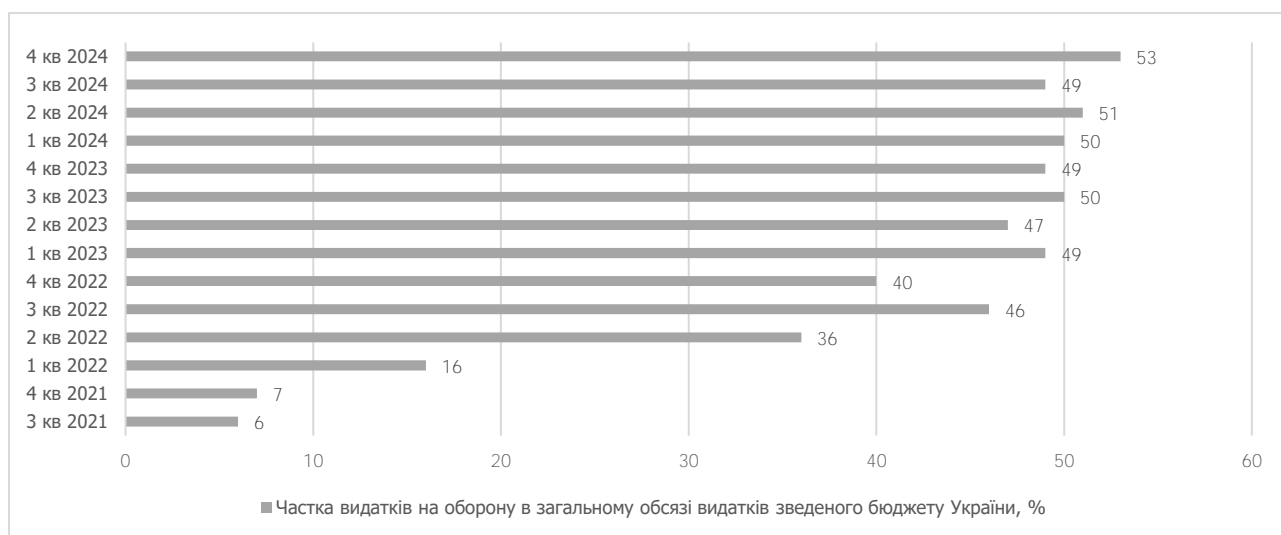

Рис. 2.2. Динаміка частки видатків на оборону у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України за 2021-2024 рр., %.

Важливим чинником забезпечення миру та справедливості, а також зниження соціальної напруги в суспільстві, є фінансування заходів соціального захисту населення. Інфографіка, наведена на рис. 2.3 та рис. 2.4, демонструє скорочення частки видатків зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2023 році порівняно з 2022 роком на 3,3 відсоткових пункти, попри те, що в абсолютному вимірі зафіксовано зростання майже на 13%. Разом з тим в 2024 році спостерігаємо незначне зростання видатків на

соціальний захист та соціальне забезпечення на 8% зі спаданням частки на 1,5 відсоткових пункти.

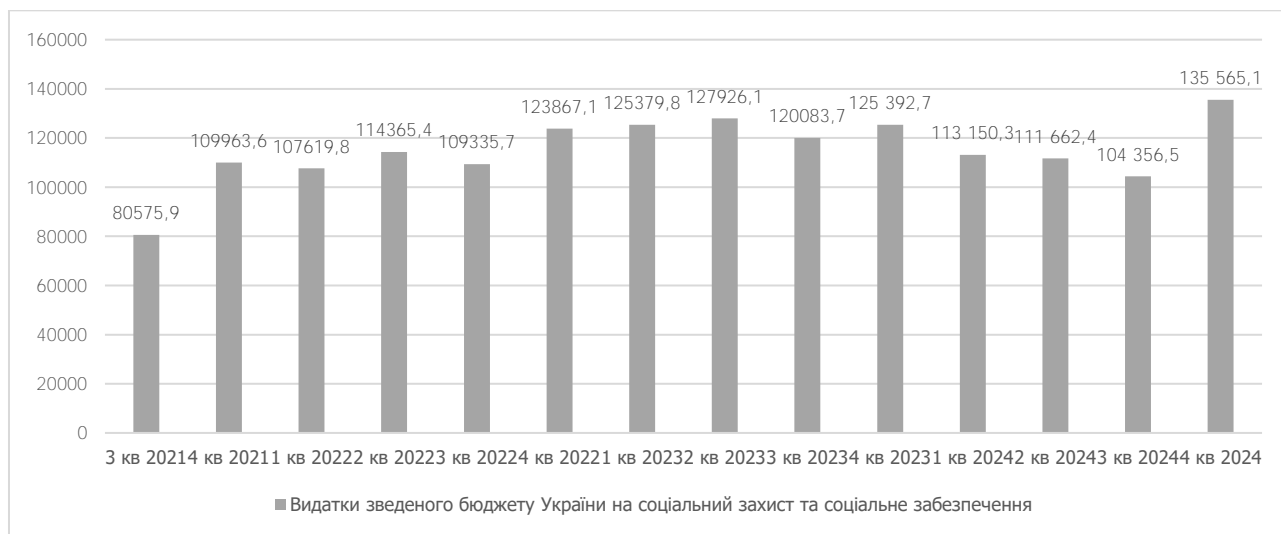

Рис. 2.3. Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2021-2024 рр., млн грн.

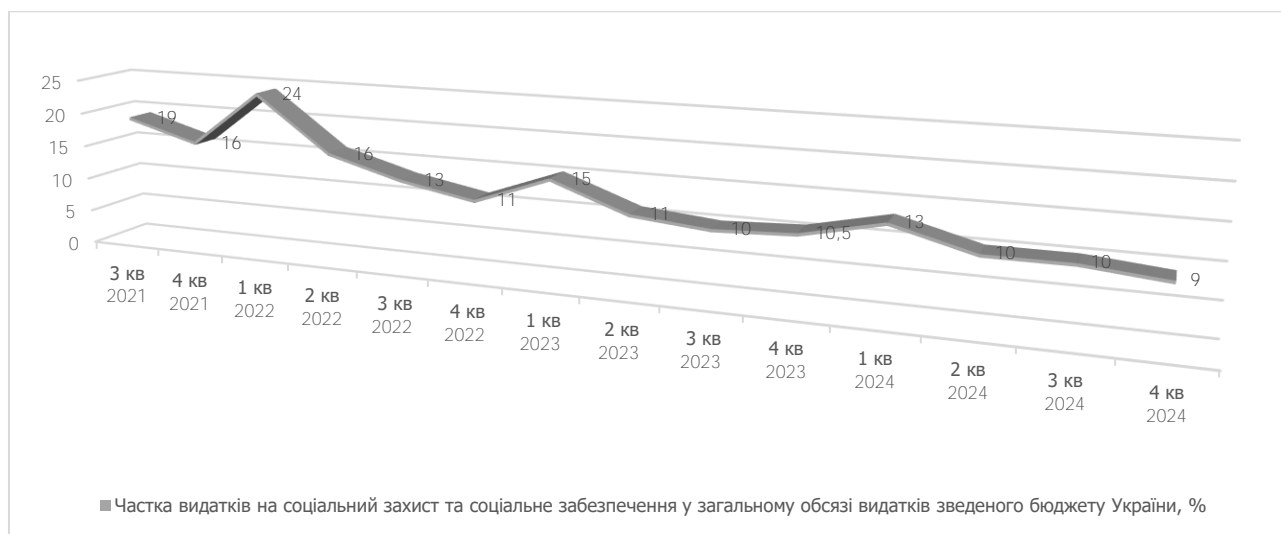

Рис. 2.4. Динаміка частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України за 2021-2024 рр., %.

Аналітична оцінка бюджетних пріоритетів свідчить про випереджальне зростання видатків на оборону, незначне збільшення фінансування громадського порядку, безпеки та судової влади, а також про зниження пріоритетності

соціального захисту та соціального забезпечення. Така тенденція зумовлена активізацією воєнних дій на території України та об'єктивною необхідністю спрямування ресурсів на скорочення поширеності всіх форм насильства й зменшення рівня смертності від цього явища, що відповідає завданню 16.1 Цілей сталого розвитку.

Неочікуваний воєнний напад російської федерації у 2022 році зумовив визначальну роль міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні миру та справедливості в Україні. У таблиці 2.4 наведено дані щодо обсягів фінансування загального фонду державного бюджету України міжнародними партнерами. Частка такого фінансування у структурі бюджету становила 44% у 2022 році та 48% у 2023 році, що свідчить про зростання залежності бюджетної системи від зовнішніх джерел підтримки та підтверджує критичне значення міжнародної співпраці для стабілізації фінансової сфери держави в умовах воєнних дій.

Таблиця 2.4

Обсяги фінансування загального фонду державного бюджету України від міжнародних партнерів з 24 лютого 2024 року, млн дол. США.

Країна	2022	2023
ЄС	7961	19530
США	11980	10950
МВФ	2693	4475
Японія	581	3626
Канада	1889	1757
Світовий Банк	1385	660
Велика Британія	1040	998
Німеччина	1584	105
ЄІБ	720	-
Франція	437	-
Італія	330	-
Інші країни	494,5	378,1
Всього	31095	42479

Розуміємо, що є системні прогалини, які вимагають ретельної уваги та проведення відповідних заходів. Серед них виділяємо:

- Бюджетна реальність воєнного часу суттєво обмежила прямі «зелені» видатки, змістивши фокус на оборону і термінове відновлення базових функцій держави; результат — «де-факто» фінансування сталості перейшло у площину зовнішньої допомоги і приватного капіталу.
- Операціоналізація ЦСР у галузях відставала від масштабів викликів: без чітких таксономій та КРІ у держсекторах витрати часто не мали вимірюваних «зелено-соціальних» результатів у розрізі програм, що знижувало якість моніторингу.
- Ризик грінвошингу та брак верифікаторів/даних: без зрілих ринкових практик і загальнонаціональних вимог до «impact reporting» та незалежної верифікації «зелені» інструменти можуть не давати очікуваного ефекту.

Зважаючи на проведений аналіз пропонуємо рекомендації для прискорення прогресу досягнення сталого розвитку в Україні.

- Впровадити держтаксономію та impact-КРІ у бюджетному процесі: для кожної програми — чіткі екологічні/соціальні індикатори, методики вимірювання і звітності, синхронізовані з EU GBS/ICMA та НБУ-підходами.
- Створити портфель стандартизованих «зелених» проєктів (передпроектна підготовка, типові технічні критерії, верифікація) у пріоритетних секторах відбудови, щоб зменшити транзакційні витрати інвесторів і пришвидшити випуски «зелених» облігацій.
- Інтегрувати ESG-розкриття у держсектор: зобов'язати державні та муніципальні замовники звітувати за ESG-індикаторами і впливом проєктів; використати досвід НБУ та IFC для методичного забезпечення.

- Посилити незалежну верифікацію і запобігання грінвошингу: акредитація верифікаторів, централізований реєстр «зелених» проєктів і єдині стандарти «impact reporting» для бюджетних і ринкових інструментів.
- Поєднати грантові і ринкові кошти: мікс бюджетних/донорських грантів із приватними випусками для великої реконструкції енергетики, транспорту і житла — це розкриє мультиплікатор сталого фінансування без критичного тиску на бюджет.

Україна заклала фундамент сталості в політиках і фінансових правилах до 2025 року, але воєнна реальність зумовила переорієнтацію бюджету та перенесла акцент на ринок капіталів і міжнародну підтримку. Прорив можливий через інституційне «зшивання» бюджетного процесу з ESG-стандартами, державну таксономію, стандартизований портфель «зелених» проєктів і масове розкриття «impact»-даних. Це перетворить «зелену» відбудову з декларації на вимірювану економічну і соціальну практику — сумісну з ЄС і здатну швидко мобілізувати приватний капітал.

2.2. Оцінка ефективності фінансових інструментів сучасного сталого розвитку України

У період 2020–2025 років бюджетна політика України у сфері інфраструктури та сталого розвитку формувалася під впливом як внутрішніх соціально-економічних потреб, так і зовнішніх викликів, зокрема глобальних кризових явищ та воєнних дій. Основні бюджетні програми були спрямовані на модернізацію транспортної та енергетичної інфраструктури, розвиток житлово-комунального господарства, забезпечення екологічної безпеки та підтримку регіонального розвитку. Важливим завданням стало поєднання короткострокових пріоритетів, пов'язаних із відновленням критично важливих об'єктів, із довгостроковими цілями сталого розвитку, що відповідають міжнародним зобов'язанням України у рамках Цілей сталого розвитку ООН.

Значна частина бюджетних ресурсів у цей період була спрямована на реалізацію програм у сфері транспортної інфраструктури, включаючи реконструкцію автомобільних доріг, модернізацію залізничного сполучення та розвиток авіаційних і морських перевезень. Це мало на меті не лише підвищення мобільності населення та ефективності логістичних процесів, але й інтеграцію України у європейський економічний простір. Паралельно здійснювалися заходи з розвитку енергетичної інфраструктури, зокрема інвестиції у відновлювані джерела енергії, підвищення енергоефективності та модернізацію системи постачання електроенергії.

У сфері сталого розвитку ключовими напрямками стали програми з охорони довкілля, управління відходами та зменшення викидів парникових газів. Важливе місце посідали також проекти з розвитку міських агломерацій, спрямовані на підвищення якості життя населення через модернізацію житлово-комунальних послуг, розширення доступу до соціальної інфраструктури та створення безпечного міського середовища.

Особливу увагу у 2022–2025 роках було приділено відновленню інфраструктури, пошкодженої внаслідок воєнних дій. Це зумовило перерозподіл бюджетних ресурсів на користь програм швидкого відновлення транспортних артерій, енергетичних об'єктів та соціальних закладів у постраждалих регіонах. Водночас міжнародна фінансова допомога відіграла визначальну роль у забезпеченні реалізації таких програм, що дозволило зберегти стратегічну спрямованість на досягнення цілей сталого розвитку.

Таким чином, бюджетні програми у сфері інфраструктури та сталого розвитку в Україні у 2020–2025 роках характеризуються комплексністю та багатовекторністю. Вони поєднують завдання економічної модернізації, соціальної стабільності та екологічної безпеки, водночас відображаючи адаптацію державної політики до умов воєнних викликів та необхідності інтеграції у глобальні процеси сталого розвитку.

Так в таблиці 2.5 представлені основні бюджетні програми у сфері інфраструктури та сталого розвитку України за 2020-2025 роки.

Таблиця 2.5

Основні бюджетні програми у сфері інфраструктури та сталого розвитку
України за 2020–2025 рр.

Рік	КПКВК	Назва програми	Сфера	Орієнтовний обсяг фінансування*
2020	3101430	Державне пільгове кредитування індивідуальних забудовників	Житло	~1,2 млрд грн
2021	3101660	Енергоефективність громадських будівель	Енергетика/житло	~0,9 млрд грн
2022	3101610	Розвиток міського пасажирського транспорту	Транспорт	~2,5 млрд грн
2023	3101550	Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей (НОРЕ)	Житло	~3,1 млрд грн
2024	3101670	Розвиток міського водопостачання	ЖКГ	~1,7 млрд грн
2025	3101130	Компенсація для відновлення об'єктів нерухомості (єВідновлення)	Житло	~4,5 млрд грн

*Орієнтовні дані на основі паспортів бюджетних програм mindev.gov.ua mof.gov.ua [Офіційний портал Верховної Ради України](http://www.rada.gov.ua).

У 2020–2025 роках енергетичний сектор України перебуває під значним тиском внутрішніх та зовнішніх викликів, що зумовлює необхідність комплексного бюджетного фінансування та стратегічного планування. Найбільш критичними проблемами залишаються руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок воєнних дій, дефіцит генеруючих потужностей та високі втрати у мережах, які суттєво знижують ефективність функціонування галузі. В умовах постійних атак на об'єкти енергетики та обмежених можливостей внутрішнього фінансування держава змушена концентрувати ресурси на відновленні критично важливих елементів системи та підвищенні її стійкості.

З метою забезпечення базових потреб населення та економіки у період воєнних викликів реалізуються ключові бюджетні програми. Зокрема, КПКВК 3101120 «Відновлення енергозабезпечення у зимовий період» спрямована на оперативне відновлення пошкоджених об'єктів генерації та мережевої інфраструктури, що дозволяє мінімізувати ризики енергетичної кризи у

холодний сезон. Паралельно функціонує програма КПКВК 3101660 «Енергоефективність громадських будівель», яка має на меті скорочення споживання енергії у бюджетній сфері, зменшення навантаження на енергосистему та зниження викидів парникових газів.

За оцінками RDNA3, загальна шкода енергетичному сектору України становить близько 11 млрд дол. США, тоді як потреби на його відновлення оцінюються у 40 млрд дол. США. Такий розрив між обсягами завданих збитків та необхідними ресурсами свідчить про масштабність викликів та потребу у залученні міжнародної фінансової допомоги.

Для оцінки ефективності реалізації бюджетних програм у сфері енергетики визначено ключові показники результативності (КРІ). Серед них: відновлена потужність у мегаватах, що відображає рівень відновлення генерації; скорочення споживання енергії у будівлях у відсотковому вимірі, що характеризує ефективність заходів з енергозбереження; а також уникнені викиди CO₂ (тонн на рік), які демонструють екологічний ефект від впровадження програм.

Таким чином, бюджетні програми у сфері енергетики у 2020–2025 роках спрямовані на вирішення двох взаємопов'язаних завдань: забезпечення безперервності енергопостачання в умовах воєнних руйнувань та формування основ для сталого розвитку через підвищення енергоефективності та екологічної безпеки. Представлені у таблиці 2 ключові показники дозволяють здійснювати системний моніторинг результатів та визначати пріоритети подальшого фінансування.

В таблиці 2.6 представлені основні показники, що стосуються забезпечення сталого розвитку у сфері енергетики України.

Таблиця 2.6

Ключові показники забезпечення сталого розвитку у сфері енергетики України за 2020-2025 рр.

Показник	2020	2022	2025 (план)
Відновлена потужність, МВт	250	600	1500
Енергоефективність будівель, % економії	10	18	25
Уникнені викиди CO ₂ , тис. т/рік	150	320	800

У 2020–2025 роках транспортна галузь України зазнала значних руйнувань та структурних викликів, що суттєво вплинули на її функціонування та перспективи розвитку. Найбільш критичними проблемами стали пошкодження автомобільних доріг, мостів та залізничних вузлів унаслідок воєнних дій, що призвело до порушення логістичних ланцюгів, ускладнення пасажирських перевезень та зниження ефективності економічної діяльності. Додатковим викликом є потреба у модернізації міського транспорту, який має відповідати сучасним стандартам енергоефективності та екологічної безпеки.

З метою подолання зазначених проблем держава реалізує низку бюджетних програм. Зокрема, КПКВК 3101610 «Розвиток міського пасажирського транспорту» спрямована на оновлення рухомого складу, впровадження електробусів та розвиток екологічно чистих видів транспорту, що дозволяє зменшити навантаження на довкілля та підвищити якість транспортних послуг для населення. Програма КПКВК 3101690 «Постачання рейок для Укрзалізниці» має на меті забезпечення стабільності залізничних перевезень, відновлення пошкоджених ділянок та модернізацію інфраструктури, що є ключовим чинником для підтримки економічної активності та інтеграції України у міжнародні транспортні коридори.

За оцінками, загальна шкода транспортній інфраструктурі України становить близько 34 млрд дол. США, тоді як потреби на її відновлення сягають 90 млрд дол. США. Такий масштаб фінансових втрат свідчить про критичну важливість залучення міжнародної допомоги та інвестицій для реалізації відновлювальних програм.

Для оцінки ефективності бюджетних заходів у сфері транспорту визначено ключові показники результативності (KPI). Серед них: кількість відновлених кілометрів автомобільних доріг, що відображає рівень відновлення транспортної мережі; кількість електробусів, введених у експлуатацію, як індикатор модернізації міського транспорту; а також частка електротяги у перевезеннях, що характеризує екологічну та енергетичну ефективність залізничного транспорту.

Таким чином, транспортна політика України у 2020–2025 роках спрямована на вирішення двох взаємопов’язаних завдань: відновлення критично важливої інфраструктури, пошкодженої внаслідок воєнних дій, та модернізацію міського і залізничного транспорту відповідно до принципів сталого розвитку. Представлені у таблиці 3 ключові показники дозволяють здійснювати системний моніторинг результатів та визначати пріоритети подальшого фінансування.

У таблиці 2.7 представлені основні показники, що стосуються забезпечення сталого розвитку у сфері транспорту України.

Таблиця 2.7

Ключові показники забезпечення сталого розвитку у сфері транспорту України за 2020-2025 рр.

Показник	2020	2022	2025 (план)
Відновлені дороги, км	1200	800	2500
Нові електробуси, од.	50	120	400
Частка електротяги, %	22	28	40

Отже ми можемо зробити висновки, що державна політика 2020–2025 була змушена балансувати між стратегічними цілями сталого розвитку та екстремними потребами війни. Бюджетні програми у сферах енергетики, транспорту та житла стали ключовими інструментами реалізації ЦСР, але їх фінансування залишалося обмеженим. Міжнародні запозичення та гранти (ЄІБ, Світовий банк, ЄС) відіграли критичну роль у підтримці інфраструктурних проєктів.

Ключовим викликом у забезпеченні сталого розвитку економіки України є інтеграція ESG-стандартів у бюджетний процес, запровадження державної таксономії та системи «impact»-КРІ для кожної програми. А пріоритетом на найближчий час є формування портфеля «зелених» проєктів, розширення державно-приватного партнерства, прозора оцінка фіскальних ризиків.

Висновок до 2-го розділу

Проведений аналіз фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні у 2020–2025 рр. дозволяє зробити низку узагальнень та висновків щодо державної політики, бюджетного фінансування та ефективності застосовуваних фінансових інструментів.

По-перше, державна політика у сфері сталого розвитку в Україні характеризується багатовекторністю та прагненням інтегрувати національні пріоритети у глобальний контекст Цілей сталого розвитку ООН. В умовах воєнних викликів та економічної нестабільності бюджетне фінансування стало ключовим механізмом підтримки базових сфер життєдіяльності – оборони, енергетики, транспорту, соціального захисту та інфраструктури. Водночас спостерігається зміщення акцентів у фінансовій політиці: пріоритетність отримали програми, спрямовані на забезпечення безпеки та відновлення критично важливих об'єктів, тоді як фінансування соціальних та екологічних напрямів має тенденцію до скорочення. Це свідчить про адаптивність бюджетної системи до кризових умов, але водночас демонструє ризики довгострокового відставання у досягненні окремих цілей сталого розвитку.

По-друге, оцінка ефективності фінансових інструментів сучасного сталого розвитку України показала неоднорідність результатів. З одного боку, застосування програмно-цільового методу бюджетування дозволило забезпечити прозорість та адресність фінансування, а також створити умови для моніторингу результативності через систему ключових показників (KPI). Це сприяло більш чіткому розподілу ресурсів та можливості оцінювати їхній вплив на досягнення конкретних завдань сталого розвитку. З іншого боку, ефективність окремих інструментів залишається обмеженою через недостатній рівень фінансової дисципліни, високий рівень втрат у процесі реалізації програм, а також значну залежність від зовнішньої фінансової допомоги.

Важливим висновком є те, що міжнародна фінансова підтримка відіграє визначальну роль у забезпеченні економічної складової сталого розвитку

України. Частка зовнішнього фінансування у структурі державного бюджету у 2022–2023 рр. перевищувала 40%, що свідчить про критичну залежність від партнерської допомоги. Це дозволило забезпечити виконання базових функцій держави та підтримати ключові програми, проте водночас створює ризики фінансової нестабільності у разі зниження обсягів міжнародної підтримки.

По-третє, аналіз показав, що найбільш результативними у контексті сталого розвитку є ті фінансові інструменти, які поєднують короткострокові завдання відновлення з довгостроковими цілями модернізації та екологічної трансформації. Прикладом є програми у сфері енергетики та транспорту, де відновлення пошкодженої інфраструктури супроводжується впровадженням енергоефективних технологій та екологічно чистого транспорту. Такий підхід дозволяє не лише ліквідувати наслідки руйнувань, але й формувати основу для майбутнього сталого розвитку.

По-четверте, оцінка бюджетних пріоритетів свідчить про необхідність збалансування між фінансуванням оборонної та соціально-економічної сфер. Надмірна концентрація ресурсів на обороні, хоча й обґрунтована воєнними умовами, призводить до зниження фінансування соціального захисту, охорони здоров'я та екологічних програм. Це може мати негативні наслідки для соціальної стабільності та довгострокової конкурентоспроможності країни.

Отже, фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні у досліджуваній період має як позитивні, так і проблемні аспекти. Позитивним є адаптивність бюджетної системи, здатність мобілізувати ресурси у кризових умовах та інтеграція міжнародної допомоги у національні програми. Проблемними залишаються високий рівень залежності від зовнішніх джерел фінансування, нерівномірність розподілу ресурсів між секторами та недостатня ефективність окремих фінансових інструментів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для забезпечення сталого розвитку України у майбутньому необхідно:

- посилити ефективність використання бюджетних коштів через удосконалення системи моніторингу та контролю;

- забезпечити збалансованість фінансування між оборонними та соціально-економічними програмами;
- розширити застосування фінансових інструментів, орієнтованих на довгострокову модернізацію та екологічну трансформацію;
- зменшити залежність від зовнішньої допомоги шляхом розвитку внутрішніх джерел фінансування та стимулювання інвестиційної активності.

Таким чином, фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує оперативне реагування на кризові виклики з формуванням стратегічних засад майбутнього розвитку. Лише за умови системної інтеграції бюджетної політики, ефективних фінансових інструментів та міжнародної співпраці можливо забезпечити поступове досягнення цілей сталого розвитку та створити основу для стійкого економічного зростання у післявоєнний період.

Розділ 3. Напрями удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку

3.1. Підвищення ефективності використання державних капітальних видатків та запозичень від міжнародних фінансових організацій

Реалізація політики сталого розвитку на національному та регіональному рівнях передбачає формування ефективної системи фінансового забезпечення виконання стратегій сталого розвитку (загальнодержавних, галузевих та муніципальних). Ключовим інструментом у цьому процесі виступає фінансування інфраструктурних проєктів, які мають пріоритетне значення для досягнення Цілей сталого розвитку.

Основними джерелами фінансування інфраструктурних проєктів є:

- капітальні видатки державного та місцевих бюджетів;
- запозичення від міжнародних фінансових організацій (МФО) під державні або муніципальні гарантії;
- інвестиції приватного сектору в рамках державно-приватного партнерства (ДПП).

В Україні на сучасному етапі фінансування інфраструктурних проєктів здійснюється переважно за рахунок бюджетних коштів та кредитних ресурсів, залучених у межах програм співробітництва з МФО, іноземними державами та банківськими установами. Проєкти, що плануються до реалізації на умовах ДПП, перебувають на стадії підготовки, і наразі жоден з них не має укладеного концесійного чи партнерського договору [20, с.21]. З огляду на обмеженість бюджетних та позикових ресурсів, актуальним завданням є запровадження механізмів пріоритезації інфраструктурних проєктів, що фінансуються з державного бюджету та за рахунок кредитів МФО під державні гарантії. Такі проєкти повинні бути інтегровані до національних, галузевих та муніципальних інфраструктурних планів із забезпеченням гарантованого фінансування відповідно до затверджених графіків.

Для визначення пріоритетних проєктів пропонується застосування методології мультикритеріальної оцінки, розробленої Світовим банком [61]. Її використання передбачає послідовне виконання таких етапів:

1. Визначення цільових індикаторів проєктних пропозицій, що узгоджуються з національними індикаторами ЦСР та закріплені у відповідних стратегіях сталого розвитку.
2. Формування переліку проєктів, які претендують на фінансування за рахунок бюджетних програм, спеціальних фондів або ресурсів МФО.
3. Оцінка впливу реалізації кожного проєкту на досягнення визначених індикаторів, що може базуватися на даних техніко-економічних обґрунтувань або експертних висновках.
4. Визначення фінансових обмежень щодо реалізації проєктів (середньострокові бюджетні прогнози та ліміти програм МФО).
5. Використання програмного продукту Світового банку для здійснення мультикритеріального аналізу та визначення пріоритетності проєктів.

Методологія передбачає оцінювання проєктних пропозицій за двома групами індикаторів:

- **соціально-екологічними**, що охоплюють показники рівня життя населення, рівня бідності, впливу на довкілля та масштабу позитивного ефекту для суспільства;
- **фінансово-економічними**, що включають аналіз витрат і вигід, оцінку зовнішніх факторів та ризиків реалізації.

Пріоритезація індикаторів здійснюється на основі експертних оцінок їх значущості відповідно до стратегічних цілей державної політики у конкретній сфері (рис. 3.1.)

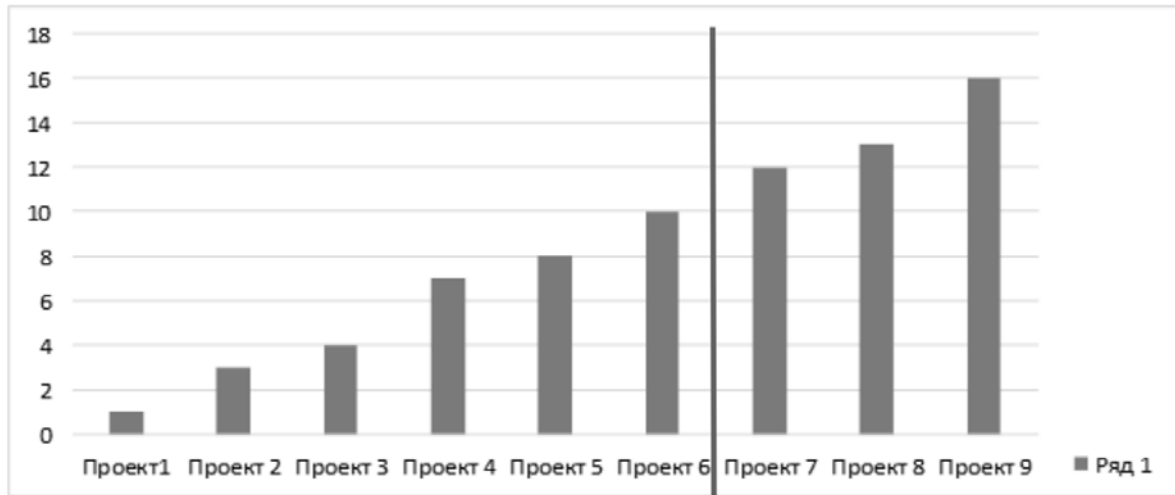

Рис. 3.1. Пріоритезація проєктів (проєктних пропозицій) відповідно до їх узагальненого соціально-екологічного індикатора з урахуванням ліміту фінансових ресурсів (лінія), що можуть бути витрачені на їх фінансування

Джерело: зроблено автором на умовних показниках відповідно до публікації [61]

Світовий банк рекомендує застосування методології мультикритеріальної оцінки [61] або аналогічних підходів у країнах, що характеризуються високими інвестиційними потребами, наявністю фіскальних обмежень, дефіцитом детальної інформації щодо інвестиційних проєктів та недостатньою інституційною спроможністю органів публічної влади у сфері планування капіталовкладень. Такі умови зумовлюють використання суб'єктивних критеріїв при відборі інфраструктурних проєктів. Оскільки зазначені характеристики притаманні Україні, впровадження цієї або подібної методології є доцільним для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та посилення впливу бюджетної політики на забезпечення сталого економічного розвитку. Важливим аспектом є також можливість мінімізації суб'єктивізму у процесі формування інфраструктурних планів, що сприятиме включенню до них проєктів, які відповідають публічним інтересам та мають стратегічну значущість.

Застосування зазначеної методології забезпечує формування єдиного підходу до оцінювання та пріоритезації інвестиційних проєктів на державному та місцевому рівнях. При цьому аналіз здійснюється на основі оцінки проєктних

пропозицій, а не вже підготовлених проєктів. За результатами такого аналізу ухвалюється рішення щодо розробки техніко-економічних обґрунтувань (ТЕО) лише для тих проєктів, які визначені як пріоритетні та підлягають реалізації у найближчій перспективі.

Запропонований підхід суттєво відрізняється від практики, що наразі застосовується в Україні. Вибір проєктів для фінансування з державного бюджету здебільшого здійснюється на основі експертної оцінки вже підготовлених ТЕО. Це призводить до витрат бюджетних коштів на розробку обґрунтувань для проєктів, реалізація яких не є пріоритетною у короткостроковій перспективі та може відбутися лише через тривалий час. Підготовка ТЕО потребує значних фінансових ресурсів і часу, що у випадку відхилення проєкту робить такі витрати неефективними. Відтак застосування методології пріоритезації проєктних пропозицій є економічно доцільним і рекомендованим для впровадження у діяльність органів публічної влади України, насамперед Міністерства фінансів.

Фінансування інфраструктурних проєктів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів здійснюється двома основними способами:

- шляхом включення відповідних видатків до щорічних бюджетів;
- через спеціально створені цільові бюджетні фонди.

Разом з тим, існують проблеми у фінансуванні державних інвестиційних проєктів за рахунок загального фонду Державного бюджету України. Законодавчо визначена процедура їх відбору передбачає два етапи: підготовку концептуальної записки та, у разі її позитивної оцінки, розробку ТЕО. Остаточне рішення щодо включення проєкту до переліку державних інвестиційних проєктів ухвалюється на основі оцінки ТЕО.

Загалом чинна процедура відбору державних інвестиційних проєктів може вважатися логічною та структурованою. Водночас вона не позбавлена елементів суб'єктивізму. Критерії відбору залишаються недостатньо конкретизованими, змінюються щороку та не завжди узгоджуються з пріоритетами державної політики у відповідних сферах. Крім того, у процесі відбору не передбачено

аналізу впливу проєктів на досягнення національних індикаторів Цілей сталого розвитку (ЦСР) [25, с.148]. Це знижує ефективність існуючого порядку з точки зору реалізації завдань держави у сфері сталого розвитку.

Для удосконалення процедури доцільним є застосування науково обґрунтованої методології пріоритезації інвестиційних проєктів, яка базується на національних індикаторах ЦСР. При цьому акцент оцінювання має бути перенесений на рівень проєктних пропозицій (концептуальних записок відповідно до законодавства України). Одним із можливих інструментів є Методологія пріоритезації інфраструктурних проєктів Світового банку [61], яка потребує адаптації до національних умов.

Застосування подібного підходу є доцільним також для відбору проєктів, що фінансуються за рахунок коштів спеціальних державних фондів (ДФРР, ДФ, ДФВР). Використання ресурсів цих фондів здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України, які не містять вимог щодо аналізу впливу проєктів на досягнення ЦСР. Крім того, чинні критерії відбору часто є надто загальними, що зумовлює суб'єктивність прийняття рішень. Для участі у конкурсах, зокрема за кошти ДФРР, необхідною умовою є підготовка техніко-економічних обґрунтувань (ТЕО), які не супроводжуються попередньою оцінкою проєктних пропозицій. Практика свідчить, що такий підхід є неефективним з точки зору узгодження фінансової політики держави із завданнями сталого розвитку та національними ЦСР.

Суттєвою проблемою фінансування інфраструктурних проєктів за рахунок бюджетних коштів є також недотримання запланованих обсягів фінансування у середньостроковій перспективі. Капітальні видатки систематично переглядаються під час ухвалення щорічних бюджетів у зв'язку з виникненням нових термінових потреб, зміною політичних пріоритетів, складу парламенту чи місцевих рад, а також коаліційних домовленостей. Це призводить до ситуативного відбору проєктів, затримок у реалізації вже розпочатих ініціатив, зростання їх вартості та відтермінування досягнення запланованих результатів. У підсумку ефективність використання бюджетних ресурсів знижується, а

суспільно значимий ефект від реалізації інфраструктурних проєктів віддається у часі. Затягування процесу реалізації означає відтермінування можливостей суспільства користуватися новими інфраструктурними об'єктами, на створення яких витрачаються значні бюджетні кошти.

Запозичення від міжнародних фінансових організацій (МФО) становлять важливе джерело фінансування довгострокових інфраструктурних проєктів в Україні. Вони надаються на пільгових умовах та супроводжуються комплексною підтримкою з боку МФО, що включає сприяння у проведенні економічних реформ, посиленні інституційної спроможності органів публічної влади, а також у впровадженні сучасних фінансових та управлінських механізмів у сфері сталого розвитку. Участь у програмах МФО з розвитку інфраструктури має стратегічне значення для України з огляду на забезпечення сталого економічного розвитку.

Дослідження засвідчують, що МФО здійснюють ретельний відбір проєктів для фінансування, враховуючи їхній вплив на цільові показники національних та регіональних стратегій, а також відповідність Цілям сталого розвитку ООН. Проєкти, що реалізуються за рахунок запозичень МФО, сприяють досягненню національних індикаторів ЦСР та узгоджуються з пріоритетами, визначеними у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [28].

Водночас існують проблеми, що знижують ефективність використання фінансових ресурсів МФО. Основною є недостатня інституційна спроможність органів публічної влади, відповідальних за управління реалізацією таких проєктів. Створені при державних інституціях групи управління не мають належного потенціалу для ефективної координації, їхня діяльність недостатньо унормована, а система моніторингу та контролю результативності є слабкою. Це призводить до неефективного використання коштів та негативно впливає на темпи економічного зростання.

З метою вирішення зазначених проблем у серпні 2018 року Міністерство фінансів України спільно з МФО створило Департамент міжнародних фінансових проєктів, а 27 грудня 2018 року Кабінет Міністрів України схвалив

Концепцію підвищення ефективності впровадження спільних проєктів з МФО [30]. У документі визначено ключові проблеми, що виникають на різних етапах проєктного циклу, та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Серед найбільш критичних питань — відсутність системи пріоритезації проєктів, дефіцит кваліфікованих кадрів у міністерствах та групах управління, низька якість підготовки проєктів, фрагментарність їх оцінки та складність процедур закупівель.

Концепція передбачає застосування каскадного підходу до відбору та оцінки проєктів, що включає послідовну перевірку відповідності стратегічним документам, можливості фінансування з державного чи місцевого бюджету, перспективи державно-приватного партнерства, доступності запозичень під гарантії, а також інституційної спроможності для їх реалізації. Крім того, наголошено на необхідності створення багаторівневої системи моніторингу, реєстру проєктів МФО, бази даних експертів та залучення адресної технічної допомоги від МФО на всіх етапах проєктного циклу.

Для підвищення ефективності використання запозичень від МФО доцільним є удосконалення інституційного середовища управління проєктами. Важливим завданням є залучення представників МФО для імплементації найкращих світових практик та науковців для розробки методологічного забезпечення діяльності органів публічної влади у цій сфері [24, с.156].

Підсумовуючи оцінку системи фінансового забезпечення сталого розвитку в Україні та її орієнтацію на досягнення національних Цілей сталого розвитку (ЦСР), можна сформулювати такі висновки.

Україна володіє розвиненою та структурованою системою управління державними капітальними видатками, яка забезпечує можливість підтримки реалізації ключових інфраструктурних проєктів шляхом їх повного або часткового фінансування з державного та місцевих бюджетів, а також за рахунок запозичень, залучених у межах програм міжнародних фінансових організацій (МФО).

Проекти, що фінансуються за рахунок ресурсів МФО, відбираються відповідно до методологічних підходів та принципів, схвалених цими організаціями. Як наслідок, вони узгоджуються з глобальними Цілями сталого розвитку та корелюють із національними пріоритетами у сфері сталого розвитку. Водночас проблемним аспектом залишається недостатня ефективність управління такими проектами з боку органів виконавчої влади України, що призводить до низького рівня використання вже виділених кредитних коштів. Це обмежує можливості держави у фінансуванні критично важливих інфраструктурних проектів, спрямованих на досягнення ЦСР. За таких умов актуальним є підвищення інституційної спроможності публічної влади та розробка методологічних підходів до формування оптимальної інституційної структури управління, із подальшим нормативним закріпленням її функціонування.

Що стосується фінансування інфраструктурних проектів за рахунок бюджетних коштів, нинішня практика не передбачає оцінювання проектів-претендентів на предмет їхнього впливу на досягнення національних індикаторів ЦСР. Це стосується як державних інвестиційних проектів, так і тих, що фінансуються зі спеціальних бюджетних фондів. Відтак актуальним завданням є удосконалення порядку відбору таких проектів шляхом застосування методологій пріоритезації, які дозволяють оцінювати проектні пропозиції за результатами їхнього впливу на досягнення визначених індикаторів сталого розвитку на національному, галузевому та муніципальному рівнях.

3.2. Шляхи удосконалення механізмів залучення приватного бізнесу до досягнення Цілей сталого розвитку

Державно-приватне партнерство (ДПП) розглядається як ефективний механізм розбудови інфраструктури, що підтверджено практикою багатьох країн

світу, зокрема тих, де економіки перебувають у стадії розвитку та можливості публічних бюджетів є обмеженими.

Проблематика функціонування та розвитку механізмів ДПП знайшла широке відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких М. Авксентьєв, І. Барбір, Н. Бондар, І. Брайловський, В. Варнавський, Ю. Вдовенко, О. Вінник, І. Дробот, Т. Єфименко тощо.

Як зазначає О. Сімсон, у європейських країнах державно-приватне партнерство розглядається як пріоритетний інструмент реалізації інноваційної політики, що охоплює такі напрями:

1. Стратегічне співробітництво у сферах соціальних інновацій та високих технологій, критично важливих для держави та суспільства.
2. Забезпечення взаємозв'язку між наукою та бізнесом, а також трансферу технологій у ринковий обіг.
3. Підтримка підприємництва, зокрема малих і середніх підприємств, шляхом залучення приватних інвестицій у дослідження та інновації, використання партнерського фінансування та розподілу ризиків між державними і приватними суб'єктами.
4. Реалізація кластероорієнтованої політики [47, с.227].

Основна мета ДПП полягає у залученні приватного сектору та його ресурсів через різні форми стимулювання для участі у реалізації соціально значущих проєктів. При цьому приватний бізнес виступає не лише джерелом додаткових фінансових ресурсів, необхідних для реалізації інфраструктурних проєктів, але й постачальником сучасних технологій, управлінських компетенцій та досвіду реалізації аналогічних проєктів, що у ряді випадків є не менш важливим, ніж фінансове забезпечення.

На думку П. І. Шилепницького, переваги використання механізму державно-приватного партнерства у розвитку інфраструктури загального користування, включаючи транскордонну, полягають у:

- залученні фінансових та інших ресурсів приватного бізнесу;
- використанні інноваційного потенціалу приватного сектору;

- запровадженні конкурентних відносин у сферах, що традиційно мають монопольний характер;
- застосуванні управлінського досвіду приватних компаній;
- підвищенні ефективності витрат та зниженні собівартості інфраструктурних послуг;
- забезпеченні їхньої якості та прибутковості;
- збільшенні податкових надходжень;
- економії часу реалізації проєктів;
- рівномірному розподілі інвестицій протягом усього життєвого циклу проєкту;
- орієнтації на кінцевого споживача;
- доступі до ринків капіталу;
- удосконаленні процесів калькулювання;
- підвищенні кваліфікації працівників державних та комунальних підприємств [60, с.13].

Таким чином, державно-приватне партнерство виступає комплексним інструментом модернізації інфраструктури, що поєднує фінансові, технологічні та управлінські ресурси приватного сектору з можливостями держави, забезпечуючи синергію у реалізації стратегічно важливих проєктів.

Як слушно зазначає Є.А. Удовицька, формування національної моделі економічного розвитку України передбачає реалізацію стратегії інноваційного розвитку, орієнтованої на активне просування на ринок технологічних та організаційно-управлінських інновацій. Такий підхід потребує створення інституту державно-приватного партнерства, заснованого на ліберально-демократичних принципах, що передбачають обмеження адміністративного свавілля та функціонування якісного регуляторного середовища, сприятливого для реалізації підприємницьких ініціатив [55, с.102].

Аналіз дисертаційних досліджень засвідчив, що у світовій практиці накопичено значний досвід реалізації успішних проєктів ДПП, розроблено різноманітні механізми їх фінансування та доведено позитивний вплив на

забезпечення сталого розвитку. Особливо актуальною потреба у залученні бізнесу до інфраструктурних проєктів є для країн, що розвиваються, включно з Україною, де бюджетні можливості залишаються обмеженими. Саме тому одним із ключових завдань нової глобальної стратегії сталого розвитку визначено створення умов для мобілізації фінансових ресурсів приватного сектору розвинутих країн на користь інфраструктурних проєктів у країнах, що розвиваються, із застосуванням механізмів державно-приватного партнерства.

Важливість залучення приватного бізнесу для досягнення Цілей сталого розвитку була підкреслена одразу після їх ухвалення, і нині регіональні агенції ООН активно працюють над адаптацією існуючих моделей ДПП до потреб реалізації стратегій сталого розвитку. Результатом цієї діяльності стало створення під егідою ЄЕК ООН нової концептуальної моделі – «Державно-приватні партнерства, спрямовані на людину» (People First PPPs). Її метою є удосконалення механізмів ДПП у напрямі стимулювання їх використання насамперед для реалізації проєктів, що передбачають створення або модернізацію критично важливої інфраструктури, необхідної для досягнення ЦСР.

Запропонована модель передбачає принципово новий підхід до ухвалення рішень у сфері ДПП як з боку державних органів, так і бізнесу. Ключовим критерієм оцінки проєкту має бути його значення для забезпечення належної якості життя населення, а не лише фінансова привабливість, як це часто відбувається у сучасній практиці. Якщо проєкт відповідає національній стратегії сталого розвитку, розробленій з урахуванням ЦСР, публічна влада повинна забезпечити його реалізацію – або за рахунок бюджетних коштів (за їх наявності), або шляхом залучення приватного бізнесу. У випадку участі приватного сектору проєкт має бути структурований таким чином, щоб він був економічно привабливим, забезпечував прибутковість та прийнятний рівень ризику для бізнесу. Це, у свою чергу, потребує застосування різних форм державної підтримки, спрямованих на стимулювання участі приватних інвесторів у реалізації соціально значущих інфраструктурних проєктів.

Одним із ключових завдань нової глобальної стратегії сталого розвитку визначено створення умов для залучення фінансових ресурсів приватного сектору розвинутих країн з метою розбудови інфраструктури у державах, що розвиваються, на засадах державно-приватного партнерства. Важливість участі приватного бізнесу у досягненні Цілей сталого розвитку була підкреслена вже одразу після їх ухвалення, а нині регіональні агенції ООН здійснюють адаптацію існуючих моделей ДПП до потреб реалізації стратегій сталого розвитку.

Результатом цієї діяльності стало формування під егідою ЄЕК ООН нової концептуальної моделі – **«Державно-приватні партнерства, спрямовані на людину» (People First PPPs)**. Її метою є удосконалення механізмів ДПП у напрямі стимулювання їх використання насамперед для реалізації проєктів, що передбачають створення або модернізацію критично важливої інфраструктури, необхідної для досягнення ЦСР. Запропонована модель передбачає принципово новий підхід до ухвалення рішень як з боку державних органів, так і бізнесу: оцінка проєктів має ґрунтуватися передусім на їхньому значенні для забезпечення належної якості життя населення, а не лише на фінансовій привабливості. Якщо проєкт відповідає національній стратегії сталого розвитку, влада повинна забезпечити його реалізацію – або за рахунок бюджетних коштів, або шляхом залучення приватного бізнесу. У випадку участі приватного сектору проєкт має бути структурований так, щоб він був економічно привабливим, прибутковим і з прийнятним рівнем ризику для інвесторів, що потребує застосування різних форм державної підтримки.

У практиці ДПП розрізняють **концесійні та неконцесійні форми партнерства**. Концесійні проєкти передбачають, що приватний партнер (концесіонер) відшкодовує інвестиції переважно за рахунок плати від споживачів за послуги, які надаються з використанням побудованого або реконструйованого інфраструктурного об'єкта. У цьому випадку ризик попиту бере на себе приватний партнер. Як наголошує С.М. Вовк, попри тривалість та складність організації концесійних проєктів, вони створюють реальну

можливість для держави залучити додаткові фінансові ресурси та тимчасово зменшити навантаження на бюджет [10, с.307].

Неконцесійні форми ДПП передбачають, що відшкодування інвестицій приватного партнера здійснюється переважно або повністю за рахунок платежів державного партнера, розмір яких залежить від дотримання приватним партнером результативних показників, визначених договором. У цьому випадку ризик попиту покладається на державу.

Державна підтримка є необхідною умовою для залучення приватного бізнесу до реалізації інфраструктурних проєктів у країнах із економіками, що розвиваються. Як зазначає С.М. Вовк, держава може забезпечити успішну реалізацію проєктів ДПП шляхом створення стабільної нормативно-правової бази, проведення організаційних заходів (зокрема щодо взаємодії з громадянським суспільством), а також застосування фінансово-економічних інструментів – субсидій, гарантій, стимулюючого оподаткування та інших видів підтримки [10, с.305]. Більш того, державна підтримка є обов'язковим елементом сучасної моделі «Державно-приватні партнерства, спрямовані на людину», яка орієнтована на залучення приватного бізнесу до розбудови інфраструктури, критично важливої для досягнення ЦСР.

Зазначене явище можна пояснити наступним чином. По-перше, у країнах із економіками, що розвиваються, рівень платоспроможного попиту населення на значну частину життєво необхідних послуг залишається низьким. Це унеможливорює забезпечення окупності інвестицій приватного бізнесу у суспільно важливі проєкти (зокрема у сфері теплопостачання, водопостачання та водовідведення, міського транспорту) виключно за рахунок споживчих платежів. Відтак, за відсутності зобов'язань держави чи органів місцевого самоврядування щодо часткового відшкодування інвестицій у такі об'єкти, приватний сектор не має достатніх стимулів для їх фінансування, навіть якщо вони є критично важливими для досягнення Цілей сталого розвитку.

По-друге, у ряді випадків держава стикається з відсутністю інфраструктури, необхідної для надання безоплатних послуг (наприклад,

інфекційні лікарні, дороги у сільській місцевості чи депресивних регіонах, електронні системи адміністративних послуг). Бюджетні ресурси для створення такої інфраструктури у середньо- та довгостроковій перспективі часто відсутні. У цих умовах приватний бізнес готовий інвестувати у відповідні проекти за умови, що держава бере на себе зобов'язання компенсувати витрати шляхом виплати плати за експлуатаційну готовність. Такий формат співробітництва є взаємовигідним: приватний сектор отримує можливість реалізувати довгострокові проекти без ризику попиту, держава поступово відшкодовує інвестиції після введення об'єкта в експлуатацію, а суспільство отримує доступ до якісних та необхідних послуг.

Серед переваг проектів державно-приватного партнерства для держави варто виділити високий рівень прозорості та зручність регулювання, оптимізацію витрат при дотриманні стандартів якості. Для приватного партнера перевагами є доступ до сфер, що традиційно перебувають під монопольним регулюванням, можливість отримання податкових чи митних преференцій, субсидювання, а також розподіл істотних ризиків, включно з політичними.

Проведений аналіз свідчить, що в Україні вже існують можливості застосування окремих форм державної підтримки ДПП, передбачених Законом України «Про державно-приватне партнерство», для залучення бізнесу до реалізації інфраструктурних проектів, спрямованих на виконання завдань Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Водночас, розширення переліку таких форм можливе шляхом внесення змін до Бюджетного кодексу України, що дозволить підвищити потенціал залучення приватного бізнесу до інфраструктурних проектів та сприятиме покращенню якості життя населення.

У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання запровадження належної оцінки фіскальних ризиків державного партнера за проектами ДПП, створення ефективної системи моніторингу та управління ризиками у даній сфері.

Висновки до 3-го розділу

Узагальнення результатів дослідження дозволяє сформулювати низку висновків щодо підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів та удосконалення механізмів залучення приватного бізнесу до реалізації Цілей сталого розвитку.

Державні капітальні видатки залишаються ключовим інструментом фінансування інфраструктурних та соціально значущих проєктів, однак їх ефективність значною мірою залежить від прозорості бюджетного процесу, пріоритетності фінансування та системи моніторингу результативності. Важливим завданням є перехід від фінансування «витратного» типу до інвестиційного підходу, коли державні кошти спрямовуються на проєкти, що забезпечують довгостроковий економічний та соціальний ефект. Запозичення від міжнародних фінансових організацій (МФО) мають стратегічне значення для країн із обмеженими бюджетними можливостями. Вони дозволяють реалізовувати масштабні проєкти у сферах енергетики, транспорту, охорони довкілля та соціальної інфраструктури.

Ефективність використання таких запозичень визначається не лише умовами кредитування, але й здатністю держави інтегрувати міжнародні стандарти управління проєктами, забезпечувати прозорість використання коштів та мінімізувати корупційні ризики. Важливим напрямом удосконалення є запровадження системи оцінки фіскальних ризиків, пов'язаних із державними запозиченнями, а також створення механізмів управління борговим навантаженням. Таким чином, підвищення ефективності використання державних капітальних видатків та ресурсів МФО потребує комплексного підходу, що включає стратегічне планування, прозорість бюджетної політики, впровадження сучасних інструментів фінансового контролю та управління боргом.

Приватний сектор є важливим джерелом фінансових ресурсів, технологій та управлінських компетенцій, які можуть бути використані для реалізації

проектів у сфері сталого розвитку. Державно-приватне партнерство (ДПП) виступає одним із найбільш ефективних механізмів залучення бізнесу до реалізації інфраструктурних та соціально значущих проектів. Його перевагами є можливість розподілу ризиків, залучення інновацій приватного сектору та оптимізація витрат. У країнах із низьким рівнем платоспроможного попиту населення важливим є застосування неконцесійних форм ДПП, коли держава бере на себе зобов'язання щодо часткового відшкодування інвестицій приватного партнера. Це дозволяє реалізовувати проекти у сферах, де окупність за рахунок споживчих платежів є неможливою (наприклад, системи водопостачання, лікарні, дороги у сільській місцевості).

Для стимулювання участі бізнесу необхідно створити сприятливе регуляторне середовище, що включає стабільну нормативно-правову базу, прозорі процедури укладання договорів, систему гарантій та податкових стимулів. Важливим напрямом удосконалення є запровадження моделі «Державно-приватні партнерства, спрямовані на людину» (People First PPPs), яка передбачає оцінку проектів не лише за критерієм фінансової ефективності, але й за їхнім впливом на якість життя населення та відповідність Цілям сталого розвитку. Державна підтримка у формі субсидій, гарантій, стимулюючого оподаткування та доступу до ринків капіталу є необхідною умовою для залучення приватного бізнесу до реалізації соціально значущих проектів. Водночас важливим завданням є запровадження системи моніторингу та управління ризиками за проектами ДПП, що дозволить мінімізувати фіскальні ризики держави та забезпечити стабільність фінансової системи.

Наші дослідження підтверджують, що удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку потребує комплексного підходу, який поєднує ефективно використання державних ресурсів та активне залучення приватного бізнесу. Державні капітальні видатки та запозичення від МФО повинні спрямовуватися на проекти з високим соціально-економічним ефектом, а механізми ДПП мають бути адаптовані до умов національної економіки та інтегровані у глобальні практики. Лише за умови синергії державних, приватних

та міжнародних фінансових ресурсів можливо забезпечити реалізацію стратегічних завдань сталого розвитку та підвищити якість життя населення.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку України дозволило нам виокремити такі висновки.

1. Сталий розвиток є багатовимірною категорією, що поєднує економічний, екологічний та соціальний аспекти. Економічна складова забезпечує зростання продуктивності та конкурентоспроможності, екологічна — збереження природних ресурсів і мінімізацію негативного впливу на довкілля, соціальна — підвищення якості життя та соціальної справедливості. Взаємозв'язок цих трьох компонентів формує цілісну систему, де фінансове забезпечення виступає ключовим інструментом балансування інтересів суспільства, бізнесу та держави.
2. Фінансові ресурси є базою для реалізації програм і проєктів сталого розвитку, визначають масштаби та темпи їх впровадження. Державні фінанси виконують стабілізуючу функцію, забезпечуючи фінансування критично важливих сфер (інфраструктура, енергетика, соціальний захист). приватні інвестиції та інноваційні фінансові інструменти (зелені облігації, фонди сталого розвитку) створюють додаткові можливості для модернізації економіки. Ефективність використання фінансових ресурсів визначається не лише їх обсягом, а й якістю управління, прозорістю та здатністю забезпечувати довгостроковий ефект.
3. Європейський Союз застосовує комплексну систему фінансування, що включає структурні фонди, програми «Зелений курс» та механізми підтримки інновацій. Організація Об'єднаних Націй формує глобальні стандарти та координує міжнародні програми, спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку. Світовий банк та інші міжнародні фінансові організації забезпечують кредитування та грантову підтримку країн, що перебувають у кризових умовах, сприяючи відновленню інфраструктури та розвитку людського капіталу. Для України важливим є адаптація цих підходів до національних реалій, зокрема у контексті післявоєнного відновлення та інтеграції у європейський простір.

4. Державна політика у сфері сталого розвитку в Україні характеризується адаптивністю до кризових умов, зокрема воєнних викликів. Пріоритетність отримали програми з оборони, енергетики та транспорту, що забезпечують базову життєдіяльність країни. Водночас фінансування соціальних та екологічних напрямів має тенденцію до скорочення, що створює ризики довгострокового відставання у досягненні окремих цілей сталого розвитку. бюджетне фінансування залишається основним джерелом підтримки, проте його ефективність залежить від прозорості та здатності забезпечувати баланс між короткостроковими та стратегічними завданнями.
5. Програмно-цільовий метод бюджетування забезпечує адресність фінансування та можливість моніторингу результатів через систему КРІ. Міжнародна фінансова допомога відіграє визначальну роль: її частка у бюджеті у 2022–2023 рр. перевищувала 40%, що свідчить про критичну залежність від зовнішніх джерел. Ефективність окремих інструментів обмежується високим рівнем втрат у процесі реалізації програм та недостатньою фінансовою дисципліною. Найбільш результативними є інструменти, що поєднують відновлення пошкодженої інфраструктури з модернізацією та екологічною трансформацією (наприклад, програми у сфері енергетики та транспорту).
6. Необхідне удосконалення системи моніторингу та контролю за використанням бюджетних коштів. Важливо забезпечити прозорість процедур залучення та використання міжнародних кредитів і грантів. Доцільним є запровадження механізмів оцінки довгострокового ефекту від капітальних інвестицій, зокрема у сфері інфраструктури та енергетики. Підвищення ефективності можливе через інтеграцію цифрових технологій у процес управління фінансами та використання інструментів «відкритих даних».
7. Приватний сектор має стати активним учасником фінансування сталого розвитку через інвестиції у «зелені» технології, інновації та соціальні

проекти. Необхідно створити стимули для бізнесу: податкові пільги, доступ до кредитних ресурсів, розвиток державно-приватного партнерства. Важливим є формування культури корпоративної соціальної відповідальності, що сприятиме інтеграції бізнес-стратегій із завданнями сталого розвитку. Залучення приватного бізнесу дозволить зменшити залежність від зовнішньої допомоги та забезпечити стійкість фінансової системи у довгостроковій перспективі.

Отже, сталий розвиток України потребує комплексного фінансового забезпечення, яке поєднує державні ресурси, міжнародну допомогу та приватні інвестиції. Державна політика у сфері фінансування сталого розвитку демонструє адаптивність до кризових умов, проте має ризики довгострокового відставання у соціальних та екологічних напрямках. Міжнародні фінансові інструменти є критично важливими для підтримки економіки, але необхідно зменшувати залежність від них через розвиток внутрішніх джерел фінансування. Найбільш ефективними є програми, що поєднують відновлення інфраструктури з модернізацією та екологічною трансформацією. Удосконалення фінансового забезпечення можливе через підвищення прозорості бюджетних процесів, розвиток державно-приватного партнерства та стимулювання інноваційної активності бізнесу. Лише за умови інтеграції державної політики, міжнародної підтримки та активної участі приватного сектору Україна зможе забезпечити поступове досягнення Цілей сталого розвитку та створити основу для стійкого економічного зростання у післявоєнний період.